

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Kriminalita mládeže, její příčiny a důsledky

Bakalářská práce

Autor: Adéla Hozová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.
Oponent práce: Mgr. Stanislava Hoferková, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Adéla Hozová
Studium:	P16P0700
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální patologie a prevence
Název bakalářské práce:	Kriminalita mládeže, její příčiny a důsledky
Název bakalářské práce AJ:	Youth criminality, its causes and consequences

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce pojednává o charakteristice kriminality mládeže jako sociálně patologickém jevu. Zkoumá příčiny a motivy páčání trestné činnosti mládeže a dále se zabývá i důsledky tohoto jevu. Empirická část se týká charakteru a příčin kriminality mládeže. Jako výzkumná metoda bude použit rozhovor s vedoucím oddělení střediska Probační a mediační služby v Hradci Králové o příčinách a důsledcích kriminality doplněné o konkrétní případy z praxe.

FIRSTOVÁ, Jana. Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014, 215 s. ISBN 978-80-7380-521-0. KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. Sociální patologie. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010, 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1. KRULICHOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. Delikvence mládeže: trendy a souvislosti. Praha: Triton, 2015, 231 s. ISBN 978-80-7387-860-3. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů. Praha: Grada, 2009, 218 s. Psyché. ISBN 978-80-247-2781-3.

Garantující pracoviště:	Katedra sociální patologie a sociologie, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.
Oponent:	Mgr. Stanislava Hoferková, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	22.1.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením prof. PhDr. Blahoslava Krause, CSc. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 12.4.2019

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu prof. PhDr. Blahoslavu Krausovi, CSc. za ochotu, vstřícnost, čas a pomoc při vypracování této bakalářské práce. Zároveň mé díky patří i Mgr. Jaromíru Rémišovi též za ochotu, čas a poskytnutí informací. V neposlední řadě děkuji svým nejbližším za trpělivost a podporu.

Anotace

HOZOVÁ, Adéla. *Kriminalita mládeže, její příčiny a důsledky*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019, 57 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce s názvem *Kriminalita mládeže, její příčiny a důsledky* v úvodu pojednává o kriminalitě z obecného hlediska, především pak o jejím postavení mezi sociálními deviacemi včetně vymezení základních pojmů s tímto spojenými. Převážná část bakalářské práce v návaznosti na výše uvedené, je zaměřená na kriminalitu osob mladších osmnácti let. Jelikož se mládež jako specifická skupina osob dopouštějících se kriminálního jednání liší od dospělých pachatelů, je třeba uvést charakteristické rysy typické pro tuto věkovou kategorii. Pozornost je dále věnována nejčastějším příčinám kriminality a s ní spojenými důsledky trestné činnosti dětí a mladistvých včetně důsledků plynoucích pro oběť. Závěrečný rozhovor s odborníkem slouží jako potvrzení nejčastějších příčin kriminality mládeže uvedených v teoretické části a je doložený o konkrétní případy z praxe.

Klíčová slova: kriminalita, dítě, mladistvý, příčiny, důsledky.

Abstract

HOZOVÁ, Adéla. *Youth Criminality, its Causes and Consequences*. Hradec Králové: Faculty of Education at University of Hradec Králové, 2019, 57 pages. Bachelor's thesis.

The bachelor's thesis called *Youth Criminality, its Causes and Consequences* deals with criminality from general point of view, with special focus on its position within social deviations, including specifications of key terms related to the issue. Thus, the major part of the thesis addresses crime committed by young people aged under eighteen. The youth, as a specific group of offenders, differ from adult perpetrators. That is why the thesis includes characteristic features typical of this age group. The thesis also discusses the most common causes of youth criminality and related consequences of juvenile crime, including the resulting consequences for victims. The final expert interview confirms the most common causes of youth criminality addressed in the theoretical part of the thesis, citing specific real-life cases.

Key words: criminality, child, adolescent, causes, consequences.

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK)..

Datum:.....

Podpis studenta:.....

Obsah

Úvod.....	1
1 Kriminalita jako sociálně patologický jev.....	3
1.1 Postavení kriminality mezi sociálními deviacemi.....	3
1.2 Charakteristika kriminality.....	5
2 Kriminalita mládeže.....	10
2.1 Charakteristické rysy kriminality mládeže.....	11
2.2 Struktura kriminality mládeže.....	15
3 Příčiny kriminality mládeže.....	18
3.1 Prostředí rodiny.....	19
3.2 Prostředí školy.....	23
3.3 Prostředí vrstevnických part a způsob trávení volného času.....	24
3.4 Subkultury a hnutí mládeže.....	25
4 Důsledky kriminality mládeže.....	28
4.1 Důsledky pro pachatele.....	28
4.2 Důsledky pro oběť.....	33
5 Kriminalita mládeže v praxi.....	37
5.1 Metodologie průzkumu šetření.....	37
5.2 Analýza konkrétních případů trestné činnosti mládeže.....	39
Závěr.....	46
Seznam použité literatury:.....	48
Přílohy.....	52
Příloha A.....	52
Příloha B.....	53
Příloha C.....	55

Úvod

Kriminalita obecně vždy byla a je i v současnosti společností považována za velmi závažný patologickým jev. Ze všech pachatelů trestných činů však značnou část tvoří i pachatelé jakožto zástupci mladší věkové kategorie. Právě na tento specifický druh kriminality je ze strany odborníků často upozorňováno jako na závažný negativní jev, který je potřeba řešit a snažit se co možná nejučinnějšími způsoby tomuto jevu efektivně předcházet. Kriminalita mládeže má svá specifika a v mnoha ohledech se od běžné kriminality jiných věkových kategorií liší. Pro kategorii mládeže je vymezen vlastní zákon. Zvláštní orgány činné v trestním řízení tak specificky s osobami mladšími osmnácti let zacházejí a to tak, že jim za spáchané trestné činy ukládají sankce stanovené zákonem o soudnictví ve věcech mládeže nebo se snaží formou odklonů nebo alternativních trestů o nápravu jedince mimo výkon trestu. I v případě výkonu trestu je s pachatelem zacházeno odlišným způsobem než u dospělých jedinců a je zde kladen důraz na možnou nápravu, z důvodu nízkého věku osob.

V úvodu práce je třeba zaměřit se na objasnění a definice základních pojmů, které se s kriminalitou úzce pojí. Od nejméně závažných projevů v chování jedinců, jenž problémům předchází až po sociálně patologické jevy, do kterých kriminalitu řadíme hned na první místo z hlediska její závažnosti jak pro společnost, tak pro pachatele samotného. Kriminalita je aktuálně středem zájmu několika vědních disciplín, které ji zkoumají, popisují, pomáhají objasnit, snaží se o vysvětlení příčin jejího vzniku a popisují faktory, které ji ovlivňují. Dále se zabývají i osobami dotčenými trestným činem, pachatelem, obětí a společností nebo sankcemi, které dle závažnosti chování budou osobám uloženy.

Po uvedení základních pojmů se již můžeme zaměřit na kriminalitu mládeže, tedy na velmi rizikovou skupinu, která bude klíčová v odrazu naší budoucí společnosti. V úvodu kapitoly je třeba opět ujasnit si termíny, při kterých se autoři se svými názory často rozcházejí. Kategorie mládeže má své charakteristické rysy, které můžeme zmapovat při objasňování trestných činů. Důvod je prostý, u této kategorie pachatelů je zásadní období, ve kterém se aktuálně nachází. Stojí na přechodu mezi dětstvím a dospělostí, mění se po stránce psychické i fyzické a během toho na ně působí různé faktory, které při páchání trestné činnosti mohou mít zásadní vliv.

Z hlediska struktury kriminality mládeže se za pomoci Analýzy trendů kriminality v ČR, pokusím o její zmapování, tj. jakých provinění se děti a mladiství nejčastěji dopouštějí.

Za stěžejní část této problematiky lze považovat příčiny kriminality mládeže. Deviantní chování se odborníci snaží vysvětlovat již dlouhou řadu let, přičemž se postupně shodují na multifaktoriálním přístupu, který je třeba při objasňování kriminality pokládat za výchozí. S biologickými a psychickými vlastnostmi jedince je důležité posuzovat zároveň i vnější činitele, tj. různá prostředí, ve kterých se daný jedinec pohybuje.

S kriminalitou mládeže přichází i její důsledky. Bohužel kromě uložení adekvátních sankcí osobám, které se provinění dopustili zde vyvstává ještě další skupina osob, která přišla k újmě (převážně neprávem) a bude pachatelovým chováním zasažena, tedy oběti trestných činů.

V závěru bakalářské práce se pokusím analyzovat příčiny a důsledky kriminality dětí a mladistvých z pohledu pracovníka probační a mediační služby, Mgr. Rémiše, Prostřednictvím polo standardizovaného rozhovoru a konkrétních případů z praxe PMS, se pokusím příčiny a důsledky kriminality mládeže popsat a využít tak poznatků z teoretické části bakalářské práce k jejich srovnání.

1 Kriminalita jako sociálně patologický jev

Kriminalitu považujeme za velmi nebezpečný jev, který značně narušuje harmonii ve společnosti a ovlivňuje její funkčnost. Kriminalita je velmi škodlivá, neboť narušuje společnost z hlediska uznávaných základních pravidel společenského řádu a lidského soužití. Po stránce materiálních i nemateriálních škod výrazně škodí státu a zasahuje hlavně oběti kriminality, protože jim způsobuje újmu fyzickou, psychickou a společenskou. Společnost, ve které se objevuje kriminalita v nadměrné míře, se vyznačuje výskytem pocitů nejistoty, strachu a nedůvěry. Existují však stoupenci toho názoru, že kriminalita je pro společnost sice dysfunkční, ale zároveň nezbytná a přináší s sebou určitý přínos (Novotný, Zapletal, 2008, s. 22).

Ačkoliv kriminalita a pojmy s ní spojené jsou běžně užívané laickou a odbornou veřejností, hovoří se o nich v médiích, a nikdo se již nad významem těchto slov nepozastavuje, je třeba si přesně vymezit hranice významu těchto pojmů, abychom mohli správně nahlédnout do této problematiky a neměli mylné představy o základních pojmech.

1.1 Postavení kriminality mezi sociálními deviacemi

Pojem **sociální patologie** z latinského slova *pathos* označující chorobu či utrpení, definují Fischer a Škoda jako „souhrnné označení nezdravých, abnormálních a obecně nežádoucích společenských jevů.“ (Fischer a Škoda, 2014, s. 15). Pojem sociální patologie nás často nutí zaměňovat výraz s pojmem **sociální deviace**, avšak tyto dva pojmy neznamenají totéž, na čemž se mnozí autoři shodují. Je třeba si ujasnit, že sociálně patologické jevy jsou v každém případě negativní pro společnost, kdežto sociální deviace ne vždy znamenají automaticky propojení s trestnou činností či nebezpečí pro společnost. Pojďme tedy nahlédnout do těchto pojmů od základu.

Pod pojmem **deviace** si obecně můžeme představit odchylku, jakékoliv vybočení od běžně zavedeného normálu ve společnosti. Abychom si deviaci vždy nepředstavovali jen po stránce negativní, rozlišujeme deviace pozitivní a negativní (Fischer, Škoda, 2014, s. 16). V literatuře jako nejčastěji zmiňovaný příklad pozitivní a negativní deviace je uváděn rozdíl mezi dvěma jedinci, přičemž jednomu se nechce pracovat a druhý je workoholik. Jedinec a) v tomto případě negativně vybočuje od běžných norem, které společnost stanovila. Jedinec b) také vybočuje od běžných norem společnosti, avšak pozitivním způsobem, protože společnosti nijak neškodí.

Podle Krause si můžeme **sociální deviaci** představit jako „porušení nebo podstatné odchýlení se od sociálních norem chování, je výrazem nerespektování požadavků, které na individuum nebo skupinu klade určitá norma.“ (Kraus, 2017, s. 10), nebo také jako „způsob jednání, které není konformní vůči společenské normě, jež je akceptována většinovou populací.“ (Fischer, Škoda, 2014, s. 16). Posuzování takového chování můžeme rozlišit na dva přístupy: přístup **univerzální**, jehož posuzování se shoduje ve většině společností a přístup **relativistický**, kdy je posuzování spjata s danou společností (Kraus, 2014, s. 15).

Z výše uvedeného můžeme tedy říci, že zda je chování sociálně deviantní či nikoliv určí pouze normy, které si společnost nastavila, a které drtivá většina jedinců dané společnosti dodržuje, avšak je třeba vzít v potaz i různorodost kultur a dobu (století), ve které daný jev posuzujeme. Tyto jevy můžeme označovat jako „socio-kulturně a historicky proměnlivé.“ (Kraus, 2015, s. 21).

Jako příklad je možné uvést homosexualitu, která ještě v předešlých desetiletích byla považována za sociálně patologický jev, je v dnešní společnosti již na běžném pořádku. Kraus (2017, s. 12) rozděluje všechny sociální deviace podle stupně závažnosti a společenské nebezpečnosti do tří rovin:

Negativní jevy se objevují v každé společnosti. V případě, že jejich závažnost překročí hranici, kterou jsou jedinci ve společnosti schopni tolerovat a která je v dané společnosti nastavena, pak se tyto negativní jevy stávají zátěží a vytváří celou řadu problémů pro společnost. Jedná se například o rozvodovost, nezaměstnanost, nemocnost, homosexualitu, pokles porodnosti, sebevraždnost atd. (Kraus, 2017, s. 12).

Asociální jednání „je již závažnější, protože (ať již záměrně či nezáměrně) narušuje zájmy politické, ekonomické, morální základy společnosti.“ (Kraus, 2017, s. 12). Při chování jedince asociálním způsobem hraje hlavní roli agresivita. Mezi tyto můžeme dále řadit: výtržnictví, působení extrémních hnutí, sekt, ale i pornografie či šikana (Kraus, 2017, s. 12).

Sociálně patologické jevy pokládáme za nejvíce problematické, a to jak po stránce jejich nebezpečnosti, tak i nejvýraznějšího dopadu pro společnost. Hroncová vymezuje skupinu sociálně patologických jevů následovně:

- „kriminalita a delikvencia,
- patologické závislosti (drogová, kultová, hráčska ...),
- samovražednost,
- prostituce a pohlavní choroby,

- patológia rodiny (syndróm CAN, rodové násilie ...),
- xenofóbia a rasizmus,
- agresivita a šikanovanie.“ (Hroncová, 2010, s. 11).

Kriminalitou obecně rozumíme takové chování, kterým se jedinec dopouští trestného činu ať už úmyslně či z nedbalosti. Trestným činem je chování nebezpečné pro společnost, jehož znaky nalezneme v Trestním zákoníku. Hroncová uvádí, že z hlediska společnosti zaujímá kriminalita své místo ve skupině sociálně patologických jevů, a to hned na prvním místě. Jedná se o nejtěžší formu deviantního chování (Hroncová, 2010, s. 11).

Jak uvádí Kraus, rok 1989 byl pro Českou republiku velmi zásadním rokem, který přinesl změny do všech možných sfér. Tyto změny se týkaly i kriminality, která zaznamenala značný nárůst registrovaných trestných činů během let 1990-1993 (Kraus, 2015, s. 157).

Hulmáková uvádí, že příčin bylo hned několik, jednalo se o celkovou proměnu společnosti, tj. přechodem totalitního režimu k demokracii, otevření hranic spojené s migrací, demografické vlivy, rozvoj tržní ekonomiky a jiné (Hulmáková, 2012, s. 153). Spolu s těmito změnami se k nám začaly postupně dostávat nové formy sociálních deviací či narůstal počet u nás již známých deviací.

1.2 Charakteristika kriminality

Z výše uvedených pojmů si můžeme všimnout, že z hlediska sociálně patologických jevů je kriminalita jednou z nejzávažnějších forem takového jednání.

Kriminalita pochází z latinského slova „criminalis“ = zločinný a „crimen“, = zločin. Kraus kriminalitu definuje jako „souhrn trestných činů, které spáchali úmyslně nebo z nedbalosti trestně odpovědní jedinci, na daném místě, za dané období.“ (Kraus, 2015, s. 154). Dle Zoubkové „kriminalita (zločinnost) je úhrn sociálně škodlivých jevů, které jsou stanoveny v trestních kodexech.“ (Zoubková, 2002, s. 11).

Odborníci Fischer a Škoda definují kriminalitu jako „činy a chování sankcionovatelné podle trestního zákona, a to jak zjevné, tak latentní.“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 156). Pokud se zaměříme na výše uvedené rozdělení kriminality Fišera a Škody, vidíme, že kriminalita může být **zjevná** a **latentní**.

Kriminalita zjevná neboli registrovaná již vyšla najevo, orgány činné v trestním řízení se o ní dozvěděly a registrovaly ji. Poté je možné ji najít v oficiálních policejních

statistikách nebo ve statistikách jiné oficiální instituce, která se kriminalitou zabývá, tj. soudy či státní zastupitelství.

Hulmáková poukazuje na to, že z těchto statistik není možné zjistit stav skutečné kriminality. Skrytá neboli latentní kriminalita je, co se obsahu týče, rozsáhlejší, ale není možné ji přesně číselně vyjádřit, jedná se o rozdíl mezi skutečnou kriminalitou a registrovanou. Do obsahu latentní kriminality je možné zařadit i tzv. umělou latenci, tzn. trestné činy, které oficiální instituce kontroly kriminality zjistily, ale tuto skutečnost neevidovaly (Hulmáková, 2012, s. 133-134).

Co se týče míry objasněnosti kriminality, může být pozitivně i negativně ovlivněna například prací policie v terénu či intenzitou kontroly kriminality v daném státě atd. Míra objasněnosti kriminality závisí hlavně na oběti, zda újmu, ke které došlo, ohlásí policii či nikoliv. Důvodů, proč oběť svou újmu neohlásí může být hned několik. Častým problémem je, že oběť se za danou okolnost stydí, a to hlavně v případech znásilnění nebo domácího násilí. Oběť může mít i strach ze msty pachatele nebo zkrátka nevěří ve schopnosti policie pomoci s trestným činem. (Hulmáková, 2012, 139).

K tomu, aby byla kriminalita objasněná, je důležité, aby byla registrovaná. Pokud neohlásíme krádež kola, protože jeho cena nebyla natolik vysoká, abychom újmu ohlásili policii a máme pocit, že stejně není možné pachatele dohledat, budeme tím dále přispívat k nárůstu latentní kriminality.

Autorka Válková uvádí, že na kriminalitu lze nahlížet ze dvou směrů, v užším slova smyslu se jedná o tzv. legální pojetí, které nám umožňuje nahlížet na kriminalitu jen po stránce právní, hovoříme o chování jedince, které naplnilo znaky skutkové podstaty trestného činu. Druhý směr, který nám umožňuje na kriminalitu nahlížet, je po obsahové stránce rozsáhlejší. Jedná se o tzv. sociologické pojetí, kdy do kriminality zahrnujeme už takové chování, které můžeme nazvat jako sociálně patologické, chování odchylovající se od tradičně zaběhlých norem v rámci dané společnosti, které mohou předcházet již známému kriminálnímu chování (Válková, 2012, s. 1). V této kategorii autoři nejčastěji uvádí například užívání návykových látek, domácí násilí, prostituci či extremismus.

Kriminalita je aktuálně předmětem zájmu mnoha vědních disciplín, především v kriminálních věd jako je trestně právní věda, kriminální politika, kriminalistika a kriminologie. Každá vědní disciplína se snaží nahlížet na kriminalitu z jiného úhlu pohledu.

V první řadě trestně právní vědu Válková definuje následovně, „analyzuje zločin především z hlediska normativních definic, dodržování procesních podmínek a stanovení možných trestněprávních následků.“ (Válková, 2012, s. 2). **Trestněprávní věda** jinými slovy přesně stanovuje, které činy jsou trestné a jaké sankce jsou přípustné. Jedná se o normativní vědu, tedy čerpá informace z empirických věd. Základem je trestní právo hmotné (TZ) a trestní právo procesní (TŘ).

Kriminální politika vnímá kriminalitu jako politický problém. Válková definuje „trestní, resp. kriminální politiku jako souhrn veškerých státních opatření přijímaných k ochraně společnosti a jejích jednotlivých členů před kriminalitou a v boji s ní.“ (Válková, 2012, s. 10). Válková upozorňuje na velké množství definic kriminální politiky a zaměřuje se tak na rozdělení kriminální politiky z hlediska cílů, kterých chce dosáhnout. Dělí ji dvěma směry: kriminální politika v užším slova smyslu zaměřující se na kontrolu kriminality, a především zefektivnění trestního systému ve státě, z hlediska trestněprávního, tudíž se soustředí především na soudy, probační a mediační službu, policejní orgány, státní zastupitelství atd. Kriminální politiku můžeme uchopit i v širším slova smyslu, zde pak hovoříme o orientaci na celý systém sociální kontroly, který se snaží regulovat kriminalitu a sociálně patologické jevy s ní související, tj. do politiky školské, sociální, zdravotní atd.

Kriminalistika nám napomáhá k odhalení trestných činů a usvědčení pachatele za pomoci účinných poznávacích nástrojů.

Poslední a hlavní kriminální vědou je **kriminologie**, vědní obor zabývající se kriminalitou jak z hlediska jejího stavu, příčin a projevů, tak i po stránce osobnosti pachatele a obětí trestných činů. Podle Hoferkové se kriminologie „zabývá příčinami, projevy kriminality, jejich pachateli a oběťmi, systémy sankcí, sociální kontrolou a prevencí kriminality.“ (Hoferková, 2017, s. 66). Jedná se o vědu empirickou, tedy zkoumající a popisující kriminalitu v praxi. Válková uvádí, že „zjištěné skutečnosti musí být podloženy vědeckými metodami, které zaručují jejich objektivitu a vylučují spekulativní hypotézy.“ (Válková, 2012, s. 8).

Na kriminalitu nahlížíme ve snaze popsat ji, zjistit její **stav, strukturu** a sledovat její **dynamiku**. Veškeré zjištěné poznatky „mohou přispět k objasňování příčin kriminality, ověřování kriminologických teorií, a také k hledání vhodných forem trestní politiky a následně i hodnocení jejich efektivity.“ (Hulmáková, 2012, s. 131).

Pokud se zaměříme na **druhy** kriminality, v zásadě bývá rozlišována na kriminalitu obecnou a hospodářskou. Obecná kriminalita zahrnuje kriminalitu násilnou, mravnostní a majetkovou. Přičemž máme další specifické druhy kriminality, jako je například kriminalita organizovaná, kriminalita žen, cizinců, drogová kriminalita, kriminalita mládeže a páchaní kriminality na mládeži, kriminalita menšin, recidivistů, kriminalita internetová aj.

Kriminalita **násilná** je součástí kriminality obecné. V souvislosti s kriminalitou násilnou hovoříme především o agresí, násilném a agresivním chování. Pokud bychom měli definovat tento druh kriminality pak „vychází ze způsobu provedení trestného činu a zahrnuje ty trestné činy, jejichž významnou charakteristikou je poškození, destrukce cílového objektu jednání.“ (Kuchta, Netík, 2012, s. 454). Kriminalitu násilnou si vymezila kriminologie, trestní právo totiž tento pojem neužívá a násilné trestné činy najdeme pod různými hlavami trestního zákoníku. Jedná se hlavně o trestné činy proti životu, zdraví, rodině, dětem a další. Vedle násilné kriminality stojí i specifické formy násilného jednání, tj. domácí násilí, šikana, zločiny z nenávisti, které jsou motivované předpojatostí až nenávistí k určité skupině, divácké násilí v souvislosti s fanoušky sportovních utkání nebo stalking.

Kriminalita **mravnostní** je nejméně početnou skupinou, avšak neobyčejně medializovanou. Násilnost a brutalita takových činů na sebe často strhává nejvíce pozornosti. Ještě pak v případě, že se jedná o dětské oběti nebo starší osoby. V užším pojetí mravnostní kriminalita „označuje pouze ty trestné činy, v jejichž motivaci primárně dominuje potřeba snížit usmrcením či jednáním, které k usmrcení vede, nashromážděné sexuální vzrušení, uspokojit sexuální potřebu.“ (Kuchta, Netík, 2005, s. 391). Trestní právo používá pojem sexuální kriminalita, přičemž do této skupiny dále patří i kriminalita spjatá s prostitucí, mimo jiné s kuplířstvím a obchodováním s lidmi. Předpokládáme zde vysokou latenci.

Trestné činy proti **majetku** zaujímají převážnou část kriminality celkové. Jednak důvodem, proč se jedinec dopouští majetkové kriminality je zisk, jednání směřující k obohacení pachatele či jiných osob na úkor cizího majetku. Druhým důvodem může být úmysl poškození jiné osoby, zneužití informací, poškozování věřitele aj. (Kuchta, Netík, 2012, s. 439).

Vedle obecné, výše zmíněné kriminality řadíme **hospodářskou** kriminalitu. Dle autorů Kuchty a Netíka „ovlivňuje zásadním způsobem kvalitu života společnosti, neboť kromě jiných aspektů se dotýká základních příjmových složek státu, jejichž ohrožení zpochybňuje dlouhodobé a kvalitní fungování státního mechanismu.“ (Kuchta, Netík, 2012, s. 417). Následky pak mají vliv především na oslabení důvěry společnosti ve schopnost fungování tržního hospodářství a současně i politického systému, se kterým je propojen. Majetková kriminalita mimo jiné vytváří majetkové rozdíly mezi lidmi a napadá i základní pravidla, na kterých je tržní hospodářství založeno (Kuchta, Netík, 2012, s. 417). Pokud ve spojitosti s majetkovou kriminalitou zmíníme o kriminalitě bílých límečků, pak se jedná o porušování práva osobami, které takto jednají při výkonu profese, cestou porušování zákonů a pravidel s cílem získat co nejvyšší profit bez ohledu na škodu, kterou způsobí společnosti.

2 Kriminalita mládeže

Kriminalita není specifická pouze pro sociálně patologické chování dospělého jedince, ale i dítě či mladistvý se dopouští takových jednání. Vzhledem k tomu, že skupina mládeže je velmi riziková, ať už pro společnost či pro sebe samou, je třeba věnovat této kategorii mladistvých pachatelů zvýšenou pozornost a rozhodně ji nepodceňovat. Pozitivní je, že můžeme zkusit s touto skupinou vzhledem k relativně nízkému věku pracovat buď formou předcházení nebo později nápomoci s eliminací následků či nápravou jedince, na rozdíl od dospělých pachatelů, se kterými je náprava či předcházení často velmi obtížné. Na problematiku kriminality mládeže se zaměřuje řada vědních disciplín, kdy pozornost výzkumu je věnována především etiologii problému. Podle Firstové jsou v popředí hlavně „příčiny a podmínky nežádoucích jevů s cílem jejich omezení.“, tj. „snížení, případně udržení sociálně patologických jevů v přijatelných mezích.“ (Firstová, 2014, s. 9). Na problematiku kriminality mládeže se nezaměřují pouze vědní disciplíny, ale i média využívají této specifické skupiny, protože diváci se častěji pozastaví spíše nad násilným trestným činem z řad mladistvých a dětí než na postaršího recidivistu. Čím to je, že v nás kriminalita mládeže vzbuzuje takové pocity?

Ke kriminalitě je v publikacích často přiřazován i pojem delikvence, a to hlavně ve spojení s dětmi a mladistvými, kterým bude věnována hlavní pozornost.

Termín **delikvence** z latinského slova „delinquere“, které v překladu znamená „provinit se“, Fischer a Škoda popisují jako „způsob jednání, kterým jsou porušovány nejen právní normy, ale i společenské normy.“ (Fischer, Škoda, 2014, s. 154). Z této definice můžeme usoudit, že delikvence je pojem širší, zahrnující též přestupky a činy, které nejsou trestné z důvodu nedovršení patnáctého roku věku osoby či pro její nepřičetnost (Hoferková, 2017, s. 66). Další odborníci delikvenci definují jako „všechny typy jednání, jež porušují sociální normy chráněné právními předpisy včetně přestupků.“ (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 311).

Hlavní pozornost bude věnována mládeži, a protože definice pojmu mládež se často dle různých autorů a vědních disciplín rozchází, je třeba vymezit si tuto věkovou kategorii, a to především z kriminologického hlediska.

Co se týče kriminologické, ale i související trestně právní literatury, Firstová hovoří o tom, že zde nacházíme odlišné pojetí této kategorie osob, než je tomu například v pedagogice, psychologii a jiných odvětvích (Firstová, 2014, s. 9-10).

Mládež označuje skupinu dětí (0-14 let) a mladistvých (15-18 let) dohromady, tedy od narození do dovršení 18 let.

Odborníci Matoušková a Matoušek definují pojem **dítě** následovně: „člověk od narození do 15 let, nemá trestní odpovědnost, někdy pro jedince tohoto věku používají orgány činné v trestním řízení též označení nezletilý.“ (Matoušková, Matoušek, 2011, s. 311). Pokud se jedinec mladší 15 let dopouští protiprávního jednání, pak ve spojitosti s dětmi hovoříme o **prekriminalitě a činech jinak trestných**. Osoba mladší 15 let není trestně odpovědná, protože hranice trestní odpovědnosti v ČR je stanovena na dovršení 15 let jedince.

Pojem **mladistvý**, který „používáme v souladu s naší trestněprávní úpravou; je to člověk od 15 do 18 let, který má na rozdíl od dospělého sníženou trestní odpovědnost.“ (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 313). Trestný čin spáchaný mladistvým nazýváme **provinění**. Postavení mladistvých je výrazně modifikováno v rámci trestního práva ve srovnání s dospělými, a to „zpravidla jak u základů trestní odpovědnosti, jejich následků, tak i v trestním řízení, a to buď v rámci obecných trestních předpisů, nebo přímo ve speciálních zákonech.“ (Hulmáková, 2012, s. 322).

Mladý dospělý pachatel je jedinec, který dovršil 18. rok života, ale horní hranice vymezující toto označení zde není úplně jasně stanovena. V některých případech může být s jedincem, který spáchá trestný čin mezi lety 18 až 21, za určitých okolností nakládáno jako s osobou mladistvou, protože „je velmi obtížné stanovit obecnou, resp. „průměrnou“ hranici dospělosti.“ (Hulmáková, 2012, s. 322). Je třeba brát v úvahu poznatky z jiných vědních oborů pro posouzení hranice dospělosti, v některých publikacích se můžeme setkat i s horní hranicí 25 let, protože se ukazuje, že až do tohoto roku může mít na jedince vliv subkultura mládeže.

U nás upravuje záležitosti ve věcech dětí a mladistvých **zákon č. 218/2003 Sb.**, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, který nabyl účinnosti 1. 1. 2004.

2.1 Charakteristické rysy kriminality mládeže

Kategorie mládeže je velmi specifickou skupinou, liší se mnoha způsoby od dospělých jedinců. Jednak jsou tito jedinci v období, kdy se teprve formují z dětství na dospělost a mění se tak po fyzické stránce, ale v potaz musíme brát i jejich psychosociální vývoj a další faktory, například i samu společnost, ve které vyrůstají.

Proto má tato kategorie jedinců své charakteristické rysy kriminality, které se liší od kriminality dospělých pachatelů.

Institut pro kriminologii a sociální prevenci každoročně prezentuje výsledky vývoje registrované kriminality v ČR na základě statistických údajů získaných například z Policejního prezidia ČR, z ročenek Vězeňské služby ČR, z resortu Ministerstva spravedlnosti a z dalších, ve kterých můžeme na kriminalitu mládeže nahlédnout statisticky. Jak uvádí Marešová (2013, s. 21) je evidován klesající počet trestných činů spáchaných osobami mladšími 18 let, přičemž pokud hovoříme o evidované jinak trestné činnosti dětí, zaznamenáváme dle Diblíkové od roku 2005 do roku 2016 snížení absolutních počtů o 58 % (Diblíková a kol., 2017, s. 44). V případě mladistvých pachatelů „nejnižší počet stíhaných a vyšetřovaných mladistvých pak policejní statistika zaznamenala v roce 2015 – to bylo stíháno a vyšetřováno pouze 2 186 osob ve věku 15–17 let (tj. před dosažením 18 roku věku), v roce 2016 pak tento počet narostl o necelých 300 jedinců.“ (Diblíková, 2017, s. 43). I přes výkyv v roce 2016 mapujeme pokles stíhaných a vyšetřovaných mladistvých delikventů o více jak polovinu. (Diblíková, 2017, s. 43). Pokud však nahlížíme na kriminalitu mládeže z hlediska násilnosti, pak děti a mladiství páchají závažnější trestnou činnost, než je tomu u dospělých pachatelů (Marešová, 2013, s. 21). Hulmáková hovoří o tom, že „delikventní chování je mezi dětmi a mladistvými široce rozšířeno, není ničím neobvyklým, ale málokdy je oficiálně registrováno.“ (Hulmáková 2012, s. 324). Podobný názor má i Marešová, která vysvětluje trend poklesu kriminality mladistvých pachatelů do 18 let především nepříznivým demografickým vývojem v ČR, velké množství neobjasněných trestných činů u policíí evidované trestné činnosti, „tj. převažujícím podílem pachatelů s nezjištěnou totožností (tj. i neznámého věku) nad známými pachateli.“ (Marešová, 2013, s. 21).

Z výše uvedeného si můžeme povšimnout jednoho z typických charakteristických znaků kriminality mládeže, tj. **vysoké míry latence** u této kategorie pachatelů. Latenci shledáváme především v případě, že se jedná o „méně závažné, bagatelní delikty“ (Firstová, 2014, s. 32), v tomto případě Hulmáková poukazuje na to, společnost vykazuje určitou toleranci zejména u dětí a mladistvých, u kterých považují takové jednání jako „normální, vývojově podmíněný jev.“ (Hulmáková, 2012, s. 324).

Ke kriminálnímu nebo delikventnímu chování dochází často ve **skupinách vrstevníků**. Tzv. referenční skupina je pro jedince velmi důležitá, jak po stránce utváření vztahů a sociálních vazeb s vrstevníky, tak z hlediska formování hodnotového systému, k čemuž dochází v dospívání. Jedinec má pocit, že někam patří a má své postavení.

V referenční skupině si mládež předává různé vzorce chování, názory, hodnoty a postoje, což často může nedelikventního jedince, který se ztotožní s názory a postoji problémového jedince ze skupiny, svést na šikmou plochu, nebo aniž by chtěl, je skupinovým tlakem a nastavenými pravidly skupiny nucen k obdobnému chování. Jedinec, který zákon porušuje ve skupině může mít pocit anonymity. „Zajímavou skutečností pak je okamžik odhalení delikventní skupiny mládeže, kdy nejsou vždy potrestáni všichni viníci, ale zpravidla tzv. obětní beránci (nejslabší v rámci hierarchie skupiny).“ (Firstová, 2014, s. 30). Organizátor protizákonného jednání však často zůstává v pozadí a mnohdy vůbec nepotrestán (Firstová, 2014, s. 30).

Dle Firstové mezi charakteristické rysy dále můžeme zařadit **neadekvátnost jednání mládeže, neschopnost odložení uspokojení svých potřeb** a mimo jiné i **nadměrnou brutalitu** jejich chování. Často tak činí například kvůli materiální věci, kterou si nemohou dovolit a nutně ji chtějí (Firstová, 2014, s. 31).

Hulmáková. dále hovoří o způsobu provedení trestných činů mladistvých nebo činů jinak trestných, které podle nich vykazují určité zvláštnosti. „Ty se projevují v předmětu **útku, nedokonalé přípravě, neúměrné tvrdosti, ničením věcí, nedostatkem zkušeností**, často dochází ke spáchání **činu pod vlivem alkoholu**. Děti také jednají při jejich páchaní **emotivněji**, svěřují se o svém delikventním jednání jiným osobám apod.“ (Hulmáková, 2012, s. 329).

Autorky (např. Firstová, 2014; Hulmáková, 2012) se často shodují na **epizodickém charakteru** kriminality páchané mládeží. V publikacích se můžeme setkat s tím, že „věk mezi 14 a 16 lety je považován za období nejsilnějšího zatížení kriminalitou“ (Hulmáková, 2012, s. 130), který je spjat s psychosociálním vývojem jedince, kdy delikventní chování s narůstajícím věkem a dosažení dospělosti pomalu odezní.

Na kriminalitu má vliv i **pohlaví**. Dívky se na protizákonném jednání podílí v menší míře než chlapci, u dívek se v „letech 2000-2010 pohyboval přibližně mezi 6-8 %, což je stále menší podíl, než jaký mají obžalované ženy mezi dospělými pachateli.“ (Hulmáková, 2012, s. 325). Pokud se však podíváme o několik desítek let zpátky, můžeme vidět určitý nárůst jejich podílu na páchaní deliktů.

Večerka a Zoubková dále řadí mezi charakteristické rysy trestné činnosti mladých lidí:

- a) Nedostatečná plánovitost trestného činu.
- b) Neadekvátnost jejich chování.
- c) Jednání je často revoltou proti světu dospělých.
- d) Agresivní tendence, násilí.
- e) Hodnota odcizené věci je často neúměrná v porovnání se škodou způsobenou trestným činem.
- f) Předmětem zájmu jsou věci atraktivní (módní, naplňující určitý životní styl).
- g) Zapojení mladých lidí do kriminality dospělých, jsou méně nápadnější, jedná se o tzv. „bytové“ typáře, hlídky při trestné činnosti dospělých.
- h) Šikana, vandalismus.
- i) Jejich volný čas je finančně náročný, motivace k získání prostředků pro uskutečňování cílů v oblasti jejich zájmu.
- j) Nebezpečné tíhnutí k extremistickým hnutím.
- k) Trestná činnost jako určitý druh zábavy či soutěživosti, ve skupině vrstevníků, zaplňování přebytečného volného času, potřeba seberealizace, zlepšení frustrujících dnů.
- l) Jedinec koná pod vlivem návykové látky (nebo pro její zaopatření).
- m) Pro mladistvé pachatele je příznačnější i dřívější zahájení sexuálního života a promiskuitní životní styl.
- n) Často mají na svědomí anonymní telefonáty, ohlašují fiktivní požáry či výbuchy.
- o) Útoky přes virtuální realitu.
- p) Náhodnost místa spáchání trestného činu, nedokonalá konspirace a zahlazení stop.

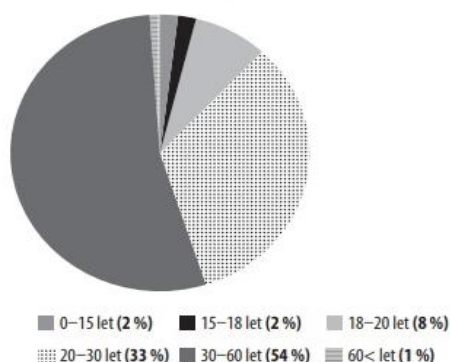
(Večerka, Zoubková, 2004, s. 379-388)

2.2 Struktura kriminality mládeže

Významným ukazatelem pro kriminologii je struktura kriminality, na kterou lze nahlížet z různých hledisek. Můžeme se zaměřit na pohlaví či věk pachatele, o jaký druh kriminality se jedná nebo kde k ní dochází apod. Podle autorky Hulmákové „údaje o struktuře kriminality významně konkretizují poznatky o kriminalitě a umožňují ji lépe charakterizovat.“ (Hulmáková, 2012, s. 132).

Z níže uvedeného grafu můžeme zmapovat věkovou strukturu pachatelů jak dětských, tak mladistvých. Celkový podíl se pohybuje u 2 % v případě obou kategorií.

Graf 11: Věková struktura známých pachatelů v roce 2016

Zdroj: (Diblíková, 2017, s. 23)

Pokud se zaměříme na strukturu kriminality mládeže z hlediska druhů kriminality, můžeme se setkat s určitým zkreslením informací, konkrétně v případě méně závažných majetkových trestných činů, event. činů jinak trestných. Děti mladší 15 let se často dopouští deliktů, které následně nejsou postížitelné, většinou se jedná o delikty majetkové povahy, které nepřekročí výši škody nikoli nepatrné. Děti mladší 15 let se nejčastěji dopouštějí krádeží prostých – v obchodech, odložených věcí, kapesních krádeží atd. Řada takových deliktů pak není evidována, ani ji není možné dohledat v kriminálních statistikách. „Dále jsou u dětí do patnácti let vysoce zastoupeny krádeže vloupáním, kdy jde již o překonání nějaké překážky (vloupání do chat, obchodů či jiných provozoven, krádeže věcí z automobilů apod.) či tzv. poškozovací delikty.“ (Firstová, 2014, s. 34). U poškozovacích deliktů hovoříme hlavně o trestném činu sprejství. Avšak můžeme zde shledat i závažnější formy prekriminality, konkrétně loupeže, ublížení na zdraví či vydírání, ve spojitosti s šikanou.

U mladistvých pachatelů tradičně převládají stejná provinění, tj. majetková kriminalita, tedy zejména prosté krádeže či krádeže vloupáním. V níže uvedené tabulce můžeme vidět porovnání kategorie mladistvých a dětí do 15 let vzhledem k majetkovým trestným činům z roku 2005 ve srovnání s roky 2014-2016.

Tabulka 6: Porovnání absolutních četností vyšetřovaných mladistvých pachatelů a pachatelů do 15 let věku pro majetkový trestný čin vzhledem k roku 2005

Pachatelé v roce	2005	2014	2015	2016	Průměrné počty za roky 2014–2016	Porovnání v % s rokem 2005
mladiství						
krádež vloupáním	1 168	459	342	327	376,0	32,2 %
krádež prostá	1 859	595	476	604	558,3	30,0 %
majetková kriminalita – celkem	3 251	1 215	945	1 042	1 067,3	32,8 %
děti do 15 let						
krádež vloupáním	894	227	188	205	206,7	23,1 %
krádež prostá	944	218	191	253	220,7	23,4 %
majetková kriminalita – celkem	1 990	581	519	586	562,0	28,2 %

Zdroj: Zdroj: (Diblíková, 2017, s. 46)

Odborníci si často pokládají otázku, „proč v posledních letech dochází ke snižování počtu registrovaných pachatelů majetkové trestné činnosti?“ (Diblíková, 2017, s. 46). Zde se však pohybujeme pouze v hypotézách, avšak dle různých autorů to může být zapříčiněno materiální úrovní společnosti, která je v současnosti na poměrně vysoké úrovni, avšak přináší nám tím dvě možné varianty, buď ubývá pachatelů majetkové trestné činnosti z důvodu současné konzumní společnosti tj. „je obtížné výhodně zpeněžit odcizené, riziko a námaha spojená s majetkovou trestnou činností často vysoce překračuje případný dosažitelný zisk.“ (Diblíková, 2017, s. 46). Nebo zkrátka oběti trestných činů nepřikládají k odcizeným věcem takovou váhu, protože je to finančně příliš neochudí v porovnání s časovou náročností s oznamováním takové události a výsledným odložením případu. Lidé jsou také opatrnější, využívají různých bezpečnostních zařízení nebo si sami chrání svůj majetek podstatně lépe, než tomu bylo dříve (Diblíková, 2017, s. 46).

V níže uvedené tabulce vidíme podíl mladistvých pachatelů a dětí mladších patnácti let na násilné a mravnostní kriminalitě.

Tabulka 7: Porovnání absolutních četností vyšetřovaných mladistvých pachatelů a pachatelů do 15 let pro násilné a mravnostní majetkové trestné činy vzhledem k roku 2005

Pachatelé v roce	2005	2014	2015	2016	Průměrné počty za roky 2014–2016	Porovnání v % s rokem 2005
mladiství						
násilná kriminalita	1 027	529	443	532	501,3	48,8 %
mravnostní kriminalita	172	189	186	229	201,3	117,0 %
děti do 15 let						
násilná kriminalita	700	310	276	385	323,7	46,2 %
mravnostní kriminalita	85	98	103	177	126,0	148,2 %

Zdroj: Zdroj: (Diblíková, 2017, s. 46)

Z přehledu kriminality mládeže si můžeme všimnout již několikrát zmíněnému snížení násilné kriminality, především té kontaktní. Někteří autoři se však domnívají, že tato snížení mohou zapříčinit zvýšení jiných forem agrese. Konkrétně poukazují na současný virtuální prostor, kde si děti a mladiství (kontaktní) násilnou kriminalitu nahrazují agresivními útoky prostřednictvím sociálních sítí. Dle Diblíkové „rozsah tohoto jevu, který může, ale nemusí přerůst do reálných fyzických útoků, není ještě dostatečně zmapován, na druhé straně rostoucí význam komunikací na Facebooku a podobných platformách může naznačovat, že agrese dostává nové – dosud latentní – dimenze.“ (Diblíková, 2017, s. 46-47).

Zajímavým zjištěním na závěr těchto statistik je, že pokud si srovnáme množství pachatelů z řad dětí a mladistvých z roku 2005 se stavem v roce 2016, můžeme si povšimnout jistého navýšení mravnostních trestných činů. Nejedná se však o výrazný skok, ale vyšetřování pachatelů pohlavního zneužívání z řad dětí mladších 15 let nebo mladistvých osob je třeba podotknout. Diblíková poukazuje na aktuálně šetrnější způsob vyšetřování těchto činů ze strany policie a dále hovoří i o pozvolném prohloubení právního vědomí ohledně této problematiky v kategorii mladých osob. V důsledku této skutečnosti by pak postupně mohly růst počty oznámení těchto činů, protože se běžně tento druh kriminality vyznačuje vysokou latencí (Diblíková, 2017, s. 47).

3 Příčiny kriminality mládeže

Odpověď na otázku, proč jedinec již v mladém věku koná protizákonně a dopouští se různých deliktů, nelze až tak jednoznačně určit. Od té doby, co se odborníci začali zabývat deviantním chováním se již vystřídalalo několik různých přístupů. Biologické přístupy pokládají za zásadní především dědičnost a biologické faktory. Obdobně existují psychologické teorie prosazující skutečnost, že podstatu lidského selhání můžeme najít v psychice člověka. Dále autoři prosazující sociologický přístup, kde vidí příčiny deviantního chování ve společnosti, která jedince ovlivňuje a podporuje toto chování. Výše uvedené přístupy se postupně potvrzovaly i vyvracely, a tak vznikl v druhé polovině 20.století multifaktoriální přístup, který dává do jisté míry za pravdu všem přístupům. Pokud se zaměříme na příčiny kriminality v obecném slova smyslu, převážná většina odborníků (Kraus; Fischer a Škoda; Hulmáková; Firstová) se ve svých publikacích opírá o biologické, psychologické a sociálně orientované teorie a uvádí, že existují faktory bio-psycho-sociální povahy, které dospělého jedince svedou na šikmou plochu, stejně tak tyto faktory platí i v případě objasňování příčin kriminálního chování mládeže.

Pokud chceme nahlédnout do etiologie této specifické kategorie pachatelů, dle Fischera a Škody nesmíme opomenout skutečnost, že bio-psycho-sociální faktory, které zvyšují pravděpodobnost vzniku kriminálního chování mládeže, spolu působí ve vzájemné interakci, tedy není možné vysvětlovat si daný čin jako příčinu působení jednoho konkrétního faktoru. Bio-psycho-sociální podstatu osobnosti jedince a působení vnitřních a vnějších činitelů můžeme tedy považovat za potenciální činitele vývinu osobnosti každého jedince, a to jak v pozitivním, tak i negativním smyslu. Není totiž dokázáno, že jedinec s lehkou mozkovou dysfunkcí či osoba pocházející z rozvedené rodiny aj., se vždy stane pachatelem trestného činu, avšak za působení výše uvedených činitelů je u těchto jedinců zvětšuje pravděpodobnost takového jednání (Fischer, Škoda, 2009, s. 41). Fischer a Škoda uvádí, že bio-psycho-sociální faktory „působí v inkriminovaném čase ve vzájemné interakci. Příčiny vzniku sociálně patologických jevů proto můžeme označit za multifaktoriální.“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 28).

Hroncová uvádí, že „kriminalita sa považuje za polyetiologicky podmienený jav, na vzniku ktorého participujú vnútorné i vonkajšie príčiny.“ (Hroncová, 2010, s. 37). Kraus rozlišuje vnitřní neboli endogenní příčiny, které jsou odrazem osobnosti jedince. Jedná se o faktory biologické povahy, tzv. vrozené dispozice, které mají původ v dědičnosti a dále hovoříme o tzv. získaných dispozicích, které získává jedinec krátce po narození a v raném dětství. (Kraus, 2017, s. 25-27) Jako vnější, exogenní činitel působí

na jedince podle Hroncové okruh sociálního prostředí, ve kterém se pohybuje, nebo do kterého se narodil. (Hroncová, 2010, s. 39). Odborníci nejčastěji uvádí prostředí rodiny, školy, vrstevnických skupin a lokalit, způsob trávení volného času či samotnou společnost ovlivňovanou médii a jiné.

3.1 Prostředí rodiny

„Prvým a nepochybně rozhodujícím prostředím pro celkový další rozvoj osobnosti je prostředí rodiny.“ (Kraus, 2014, s. 81). Dle Krause je proces socializace základním stavebním kamenem v životě každého jedince, a právě rodina je první a často i na dlouhou dobu jediné prostředí, ve kterém se jedinec od narození socializuje. Biologická bytost se mění v bytost společenskou, která postupně hledá své místo ve společnosti, začleňuje se a přebírá specifické formy lidského chování, jazyk, normy, pravidla, výchovu a poznatky od společnosti, do které se narodil. Proces socializace probíhá po celý život jedince, není nijak ohraničen časem a odehrává se vždy v nějakém prostředí (Kraus, 2014, s. 81). Mimo jiné socializace člověka probíhá v prostředí různých úrovní i různé kvality, tudíž se pak můžeme setkat s nežádoucím chováním jedince a jeho odchýlením se od běžně uznávaných norem ve společnosti, právě díky vlivu nepříznivých či nežádoucích podnětů či osob, především pokud se tak stane ještě v útlém věku jedince a pokud je jeho socializace narušena, nebo vedena špatným směrem vlivem jeho rodiny (Kraus, 2014, s. 81). Podle Večerky a Zoubkové lze obecně konstatovat, že jakkoliv narušené nestabilní rodinné zázemí je potenciálním činitelem vzniku kriminální kariéry mladého jedince (Večerka, Zoubková, 2004, s. 391).

Pokud shrnu tvrzení různých odborníků (Kraus; Firstová; Fischer a Škoda; Večerka a Zoubková), mohu tvrdit, že dnešní rodina již není rodinou, kterou bývala a že nejčastějšími příčinami kriminality z hlediska vlivu rodiny jsou níže uvedení činitelé.

Problémový jedinec často pochází z rodiny, která **nebyla** na jeho příchod **připravena**. Partneri, kteří přivedli na svět malé dítě jsou v některých případech sami ještě dětmi, na tuto událost nejsou připraveni jak po finanční stránce, tak po výchovné, tzn. že nemají ujasněno, jak přistupovat k výchovným úkolům. Navzájem se dostatečně nepoznali z důvodu krátké známosti. Často si mezi sebou ani nevytvořili žádné vazby, aby byla rodina upevněná a dítě přivedli do pevného svazku, protože vznik rodiny je často „náhodný, pod vlivem pouhé krátkodobé sexuálně podbarvené známosti partnerů.“ (Večerka, Zoubková, 2004, s. 392). Na svou novou roli rodiče si nemohou zvyknout, nebo ji nedokáží sladit se svou profesí, svými zájmy aj.

Kraus výše zmíněný text popisuje odlišněji tak, že se jedná o rodiny, které buď **nemohou vychovávat** dítě, tj. z důvodu nemoci či časového zaneprázdnění, špatné ekonomické situace aj., dále rodiny, které **nedovedou** vychovávat dítě a zajistit mu bezproblémový vývoj, což je zapříčiněno především osobnostními dispozicemi rodičů (intelekt, nepřipravenost být rodičem). Poslední typ rodiny se **nechce** podílet na výchově dítěte, jedná se o fenomén dnešní doby. Na jedné straně je dítě překážkou pro rodiče, kteří si chtějí užívat života a mít nekonečně mnoho možností, jak naložit se životem a rozlet, bez jakéhokoliv vázání se. Zde hovoříme i o tzv. dvoukariérových manželstvích. Na druhé straně sem patří i rodiny, ve kterých je výskyt sociálně patologických jevů. Kraus uvádí například rodinu s otcem recidivistou a matkou prostitutkou. (Kraus, 2014, s. 28)

Dítě, které přichází na svět do takovéto nepřipravené rodiny označuje Večerka jako dítě **nechtěné**, které může pocity rodičů vnímat již před narozením, zejména stres matky a duševní nepohodu, jeho socializace začne probíhat v hektickém a nestabilizovaném prostředí. Na rodiče dítěte po jeho narození je vyvíjen tlak, který však mohou či nemusí unést, a protože je dle výše zmíněného textu nespojují výrazné citové vazby. Mnohé mladé rodiny se brzy rozpadají a dítě se pak ocitá v neúplné rodině, kde se vždy objevuje **absence buď mužského či ženského vzoru**. To se stává častým činitelem vzniku delikventního chování jedince, protože jeden rodič jen těžko dokáže plně zastupovat svou roli, natož k tomu nahradit ještě druhou rodičovskou postavu. (Večerka, Zoubková, 2004, s. 392). „Dokonce lze říci, že mnohá delikventní kariéra dětí je významně spjata se ztrátou rodiče.“ (Večerka, Zoubková, 2004, s. 393). K tomuto Kraus dodává, že „ještě v šedesátých letech se 95 % dětí rodilo v manželství. Dnes je dětí narozených mimo manželství již přes 40 %.“ (Kraus, 2015, s. 99). Rozvody nebo rozpady partnerství jsou dnes na běžném pořádku, stejně tak jsou jedinci často ztotožněni s názorem, že není důležité, aby jejich dítě vyrůstalo v úplné rodině a že si s ním vystačí sami. Děti, které jsou vychovávány jen jedním z rodičů, a to převážně matkou mají „více zdravotních a psychických problémů, více střetů se zákonem než děti ze srovnatelné socioekonomické vrstvy, které vyrůstají s oběma rodiči.“ (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 40).

Večerka a Zoubková hovoří o situaci, že se časem objeví **nový partner** jednoho z rodičů v rodině, čímž je dítě vystaveno další zátěžové situaci. Nový partner může mít problémy s navazováním vztahu s dítětem, a to zkrátka proto, že s ním není geneticky propojen, nedokáže jeho chování odhadnout a též nemusí ze začátku žádné problémy

v sociálně psychologickém vývoji dítěte objevit. Samo dítě může jednat provokativně, negativisticky a zkratkovitě proti novému partnerovi, protože jeho příchod do rodiny považuje jako rizikový. U nového partnera, který má dítěti nahradit druhého rodiče, se mohou objevit znaky sociálně patologických jevů, může přinést do rodiny alkohol, drogy, může na něm být patrný příživnický životní styl, nezájem o práci nebo může být vůči dítěti agresivní, týrat ho atd. (Večerka, Zoubková, 2004, s. 394).

Tímto se dostáváme k problematice syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, což obecně nazýváme syndrom **CAN**, zkratka od slovního spojení Child Abuse and Neglect. Dle Hudecové se jedná o chování, které je ve společnosti nepřijatelné a vyznačuje se násilím páchaném na dítěti, a to v různých podobách (Hudecová, 2010, s. 243). Autorka dále vymezuje, co vše od r. 1992 zahrnuje zkratka CAN:

- a) „Tělesné týrání (tělesné ublížení dítěti nebo nezabránění ublížení či utrpení dítěti),
- b) pohlavní týrání (vystavování dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti nebo jednání),
- c) citové týrání (chování, které má negativní vliv na citový vývoj dítěte a na vývoj jeho chování),
- d) zanedbávání (o dítě není náležitě postaráno, což způsobuje vážné narušení vývoje dítěte anebo ohrožuje dítě, strádá, je deprivované),
- e) systémové týrání (druhotné ponižování, týrání, které je způsobeno systémem, který byl založený na pomoc a ochranu dětí a jejich rodin).“ (Hudecová, 2010, s. 243)

Autoři Večerka; Matoušek, Matoušková; Firstová poukazují na fakt, že děti páchající různé delikty pochází velmi často z **finančně nezabezpečených rodin**. Jejich rodiče bývají nezaměstnaní anebo odkázáni na státní podporu, děti pak mají mnohem větší sklony k páchání majetkové trestné činnosti. Matoušek a Matoušková uvádí, že v dřívějších dobách kolem 40. a 50. let 20. století mezi delikventní mládež patřili převážně jedinci z nejchudších vrstev (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 41). Děti z nejnižších vrstev, z nejchudších rodin vyznačovaných nezaměstnaností, s nejnižší kvalifikací či bez kvalifikace stále v žebříčku nejčastějších pachatelů zaujímají první místo, avšak i v dobře situovaných rodinách nacházíme patologické sklony. Večerka a Zoubková označují fenomén dnešního ekonomického nadbytku a jeho dopadu na mladší jedince jako tzv. zlatou mládež, která „mívá často pocit nedotknutelnosti

a nestíhatelnosti, nudí se a hledá vzrušení za každou cenu.“ (Večerka, Zoubková, 2004, s. 395).

Pokud se zaměříme na rodiče dětí z vyšších vrstev, jedná se o jedince v pracovním vytížení, kteří netráví příliš času se svými dětmi, kompenzují svou nepřítomnost ve formě nepřiměřených materiálních statků či volné výchovy. Firstová uvádí, že tyto děti jsou díky tomu často vedeny k sebeprosazování a orientování pouze na úspěchy a moc (Firstová, 2014, s. 64).

Problémem ve výchově jsou i protichůdné reakce rodičů na špatné chování dítěte, jednou je mladý jedinec **tvrdě potrestán**, jindy však za ten samý přestupek zůstává **bez následků**. Takové chování ze strany rodičů velmi nebezpečné, protože jedinec se cítí nejistě a může se pak dalším takovým situacím vyhýbat prostřednictvím lži či záškoláctvím, v horších případech pak vážnějšími delikty (Firstová, 2014, s. 68). Matoušek a Matoušková uvádí, že „časté a drastické tělesné tresty jsou vždycky málo účinné, dítě se rodiči vnitřně vzdaluje, předstírá, lže a manipuluje, aby se tvrdému trestu vyhnulo.“ (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 44). Firstová odkazuje na výsledky šetření P. Saka, jenž pozoroval vztah mezi tělesnými tresty v dětství s jejich dopadem na sociální selhávání jedince v dospělosti, přičemž srovnával nedelikventní mládež se souborem mládeže drogově závislé, svěřenců v diagnostickém ústavu, vězňů a prostitutek. Výsledky prokázaly, že výše uvedený soubor delikventů se v dětství potýkal s razantními tělesnými tresty, přičemž nejtvrději ze všech byly trestány jako děti prostitutky. (Firstová, 2014, s. 44).

Autoři dále spojují kriminální kariéru mladého jedince také s výskytem sociálně patologických jevů v rodině ze strany rodičů a osob blízkých, a označují je za velmi zátěžové. Zde hovoříme o alkoholismu, toxikomanii, prostituci či promiskuitě, nezaměstnanosti, příživnictví a dalších jevech, jenž mohou zvyšovat pravděpodobnost vzniku budoucího kriminálního jednání mladého jedince (Večerka, Zoubková, 2004, s. 394).

3.2 Prostředí školy

Školní prostředí je další v pořadí rizikových činitelů při formování osobnosti jedince. Dítě se chtě nechtě dostává do společenství, ve kterém musí dodržovat společenská pravidla, respektovat nastavení norem a možná vůbec poprvé přichází do kontaktu se společností mimo svou rodinu.

A protože výchova v rodinách, jak jsme se již ve výše zmíněném textu dozvěděli, může být různorodá, stejně tak i zvykání si jedince na nové prostředí. Školu můžeme brát za pozitivně působící za předpokladu, že „překonávání nevhodných či asociálních životních postojů žáka nebude ve škole prováděno metodou zesměšňování, trestání či vytěšňování žáka na okraj třídy.“ (Večerka, Zoubková, 2004, s. 396). Neboť mnohdy stačí malý náznak takového chování učitele, tj. nálepkování dítěte, poznámka utroušená učitelem směrem k dítěti, různé alergické reakce a ironické poznámky ze strany personálu školy a jedinec si tímto může vytvořit negativní postoj vůči škole, který může vyústit v řadu na sebe nabalujících se problémů (Kraus, 2017, s. 31). Dítě se s nástupem do školy může výrazně lišit od svých spolužáků z důvodu špatného výchovného působení ze strany jeho rodičů. Večerka a Zoubková uvádí jako příklad nedostatečné hygienické návyky, nekázeň, netolerance, nezáměr o výuku, nedostatečná slovní zásoba aj. V případě, že se učitelé z žáků snaží vytvořit jednotnou skupinu jedinců, může mezi nimi a mezi žáky s výše uvedenými charakteristickými rysy docházet k výrazným střetům (Večerka, Zoubková, 2008, s. 473). Dle Firstové se nejedná však pouze o narušení vztahu dítěte s učitelem, i když osobnost učitele se stává pro dítě v období mladšího školního věku nejdůležitější z celého školního prostředí. Zvláštní přístup učitele k dítěti, tj. „zřetelné upřednostňování či naopak zatracování některých dětí učitelem může silně ovlivnit vztahy uvnitř skupiny dětí.“ (Firstová, 2014, s. 97). Kraus uvádí, že je zásadní, aby učitel k dětem přistupoval spravedlivě a nenapomáhal vzniku šikany, která je podmíněna právě špatnou atmosférou ve třídě (Kraus, 2017, s. 31). Učitel nebo celkově škola hraje významnou roli v případě, že je na dítě v rodinném prostředí negativně působeno, právě v takové chvíli je důležitá vybudovaná důvěra mezi dítětem a učitelem, protože v případě potřeby pomoci se dítě má na koho obrátit. „Škola na tomto místě může působit jako významný korektiv směřující k jisté pomoci a nápravě.“ (Firstová, 2014, s. 96).

Pokud však jedinec nenachází podporu v rodině a s příchodem do školy se opět zařadí do nefungujícího prostředí, v němž nenachází pochopení u učitelů ani u spolužáků, pak má nejlépe nakročeno k dalšímu problému, kterým je záškoláctví. Večerka a Zoubková uvádí, že kriminologické výzkumy poukazují na fakt, že záškoláctví bývá z převážné většiny spojeno se začátkem nástupu kriminální kariéry, převážně pak záškoláctví vícedenní doprovázené útěky z domova (Večerka, Zoubková, 2008, s. 474).

3.3 Prostředí vrstevnických part a způsob trávení volného času

V průběhu dospívání, převážně v období puberty, je pro mladého člověka významným činitelem v jeho postupu při socializaci a dalším vývoji vrstevnická skupina, do které se postupem času zapojuje. Kontakt a vytváření vztahu s vrstevnickou skupinou je pro jedince zásadní. Podle Večerky a Zoubkové má mladý jedinec v období puberty dříve či později potřebu vymanit se z dohledu starší generace, postupně hledají cesty k dospělosti, avšak místo individuálního způsobu se často nevědomky hlásí k různým generačním životním stylům, kdy tento proces probíhá u každého mladého člověka vlastním stylem v závislosti na působení jeho bio-psycho-sociálního zaměření, přičemž někdo je tímto pozitivně směřován k cíli a jiní jsou ovlivňováni spíše negativně až destruktivně (Večerka, Zoubková, 2008, s. 474). Pro rizikovou mládež, která vyrůstá v dysfunkční rodině, bez pocitu bezpečí a uspokojivé míry podpory, školu prožívá neradostně a v distanci se spolužáky, sehrává vrstevnická skupina ještě významnější roli než u dětí z funkčních rodin, které se bez problémů zapojují do školního prostředí a snadno si vytváří vztahy s okolím. Není divu, že problémový jedinec hledá útočiště mezi obdobnými typy lidí. Autoři dále podotýkají, že „výsledek socializace jedince je do značné míry závislý na kvalitě skupin vrstevníků, které jej ve výrazně formativních období obklopují.“ (Večerka, Zoubková, 2008, s. 475). Rozhodně ne každá vrstevnická skupina nebo parta je závadová, přesto se v souvislosti s různými subkulturami vytváří ideologie, které může jedinec pod vlivem party přijmout a vážně ho to může zasáhnout a ovlivnit (Kraus, 2017, s. 32) Večerka a Zoubková hovoří o členství v delikventních skupinách, oproti skupinám nezávadovým, u kterých je zásadní jedincova vyšší osobnostní a sociální vybavenost k přijetí, delikventní skupiny totiž takovou zásadu nevyžadují (Večerka, Zoubková, 2008, s. 475). Součástí delikventních part jsou potom jedinci, kteří byli v pozitivních partách z nějakých důvodů odmítnuti, což je dovedlo do velmi frustrující situace a spojilo s rizikovou mládeží v delikventní partě,

kteřá si prožila totéž. Matoušek a Matoušková odůvodňují vznik kriminálního chování v delikventních partách jako nutnost obstarat si finance, z důvodu náročnosti jejich životního stylu. Takové party totiž tráví čas v hernách, na diskotékách, poflakují se, nepracují a na tento způsob života se jim pomalu ale jistě přestane dostávat prostředků. V začátcích se může jednat o drobné krádeže, postupně rostou v organizované a plánované krádeže a později i napojení se na překupníky. Někteří jednotlivci mají chuť se před partou předvést a neukázat svou slabost, jiné party překračují zákon z nudy (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 83).

Hulmáková tvrdí, že s tím souvisí i fakt, že mladí mají mnohem více volného času než dospělé osoby, přičemž v této době hledají příležitosti či kontakty, které je mohou svést na šikmou plochu. Každé dítě má potřebu vyplnit svůj čas napínavě a zábavně, a pokud tento čas nemají rodiče pod kontrolou, může být naplněn bezcílým chozením po venku, navštěvováním různých podniků, potulování se nebo v tom horším případě již konzumací návykových látek což z důvodu své finanční nákladnosti, jak je již uvedeno výše, může vést k delikventnímu obstarávání si prostředků společně s partou (Hulmáková, 2012, s. 332).

S postupem času v dospělosti význam vrstevnické skupiny obvykle upadá, což nemusí nutně znamenat, že jedinec ztratí úplný kontakt s příslušníky (Kraus, 2017, s. 32).

3.4 Subkultury a hnutí mládeže

Výše uvedené skupiny mohou přerůst v subkulturu, která si vytvořila nezávislou ideologii, svůj vlastní pohled na svět, přičemž tuto příslušnost mohou její členové vyjadřovat zejména úpravou svého vzhledu, tj. účesem, oblečením, doplňky aj. nebo uznáváním různých symbolů, hudby ale i například násilím či nenávisti vůči jiným skupinám lidí a další. Matoušek a Matoušková vidí jako příčinu vzniku subkultur především „časné uvolňování rodinných vazeb v nefunkčních rodinách a celkové oslabování sociálních vazeb „nezdárných“ mladých lidí v postindustriální společnosti“ (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 84). Členové podobných hnutí mohou být jedinci, kteří mají horší přístup k dobrému společenskému uplatnění, jejich handicapem může být nekvalifikovanost jejich rodičů, přelidněnost místa bydliště, nedostatečná výchova ze strany rodičů či nekvalitní školy aj. Tito mladí lidé jen těžko dosahují cílů, jež dosahují jejich vrstevníci z vyšších vrstev. Tato frustrace je navíc podmiňována ještě všudypřítomnými médii a reklamami, které nepřímou udávají směr, stanovují

univerzální cíle středních a vyšších vrstev, na které však jistá část dospívajících nemůže nikdy dosáhnout, a proto tyto společensky, sociálně a finančně handicapovaní jedinci mohou hledat náhradní, a hlavně rychlejší cesty k dosažení společenského úspěchu (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 85).

Výše uvedení autoři rozlišují dva typy kriminogenních skupin delikventní mládeže dle jejich organizace:

- **Stabilní a integrované skupiny**, které vznikají obvykle tam, kde i dospělí jedinci jednají delikventně a takové delikventní normy uznávají, dospělí jsou do jisté míry učiteli delikventního chování mladých lidí.
- **Neintegrované a nestabilní skupiny**, které jsou charakterizovány především násilím, touhou po ukázání nebojácnosti, síly a odporu. Vyznačují se především agresivními projevy, nošením zbraní, násilnickým řešením sporů uvnitř i vně skupiny, pohrdáním neagresivních osob. Tyto skupiny se podle odborníků označují jako subkultury násilí nebo rasistické subkultury. Pro nás, pro veřejnost takové skupiny patří mezi nejvíce nebezpečné a vzbuzují velké obavy (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 85).

Naštěstí v České republice jich je zatím malé množství, nejčastější vznik těchto skupin přiřazujeme k velkoměstským sídlištím, u nás je problémový především sever Čech a Moravy. Autoři Matoušek a Matoušková často důvod takového chování přisuzují zejména skutečnosti, že mladý jedinec byl někdy dříve obětí trestného činu, většinou násilného, proto i on sám se stane pachatelem (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 86).

Jelikož v současné době uplatňujeme multifaktoriální přístup v případě příčin kriminality, budeme brát v potaz skutečnost, že dané faktory budou vždy jedince vést k deliktům ve vzájemném ovlivňování a podmiňování se. Hulmáková tyto faktory jenž chování podmiňují řadí následovně:

- individuální zvláštnosti podmíněné geneticky, chorobou, duševní poruchou, osobnostními dispozicemi,
- poruchy socializace v důsledku negativního působení blízkého sociálního prostředí (zejména rodiny, i ale dalších socializačních institucí např. školy), kulturního prostředí, subkultur, ale i neadekvátního užití formálních sociálních intervencí,
- psychické zvláštnosti podmíněné věkem, projevy generačních protestů, odmítání autorit, vliv vrstevnické skupiny zejména v období pubescence a adolescence,
- demografické faktory,

- společenské změny a posuny hodnotových orientací jak celé společnosti, tak subkultury mládeže,
- sociálně patologické jevy menší závažnosti jako např. alkoholismus, drogová závislost aj. (ty jsou však zpravidla chápány jako sekundární rizikové faktory, neboť jejich příčiny většinou korespondují s výše uvedenými příčinami kriminality mládeže (Hulmáková, 2012, s. 337-338).

V závěru této kapitoly bych ráda shrnula výše uvedené poznatky různých autorů (Kraus, Fischer a Škoda, Firstová, Matoušek a Matoušková, Hulmáková atd.). Multifaktoriální přístup je uplatňován od 70. let 20. století. Již se nepřikláníme pouze k jednomu faktoru, který by jednoznačně zapříčinil danou událost, ale komplexně zkoumáme všechny faktory jednotlivě, víme, že se vzájemně ovlivňují, podmiňují a navazují na sebe. Jedince zkoumáme z hlediska jeho genetické výbavy, bereme v potaz jeho vývoj od plodu až po vlivy působící na něho bezprostředně po narození, zdravotní anamnézu, v jaké rodině vyrůstal, jak na něho působila škola, obecně jak závažné bylo sociální prostředí, ve kterém se jedinec pohyboval a vyvíjel, zahrnujeme i kamarády, vrstevníky, party jejichž členem byl atd. Všechny tyto podněty a mnoho dalších ve vzájemném působení mohlo jedince svést na šikmou plochu. Jak uvádí Padrnos, „dítě není pouhým objektem výchovy, pasivním receptorem, jenž by pouze přijímal jak vnitřní, tak vnější podněty, dítě je naopak aktivním činitelem, tedy subjektem své výchovy.“ (Padrnos, 2004, s. 34).

4 Důsledky kriminality mládeže

Pokud se ohlédneme do historie, můžeme spatřit velmi výrazné posuny v souvislosti s trestáním mládeže. Dle Hulmákové změny v zacházení s dětskými delikventy můžeme zaznamenat především v trestním právu. Dříve, konkrétně ve starověku, nebyla kategorie dětí a mládeže nijak odlišována od dospělých pachatelů. Dítě bylo potrestáno úplně stejně tak, jako byl za ten samý trestný čin potrestán dospělý jedinec (Hulmáková, 2012, s. 319). Dle Zoubkové podléhaly děti stejným trestním sankcím a byly vězněny ve stejných ústavech (Zoubková, 2002, s. 72). Moderní právo nyní na kategorii mladistvých pachatelů nahlíží odlišněji, bere v úvahu řadu specifických vlastností a zachází s nimi opatrněji, protože tyto osoby jsou ještě v procesu dospívání a stále probíhá jejich duševní a rozumový vývoj, což pro odborníky skýtá vyšší míru naděje v nápravu delikventa a odrazení ho od opakování protiprávního jednání, zároveň se však snaží o co nejnižší dopad na jedince ze sankcí za jeho provinění. Trestní odpovědnost dětí a mládeže a sankcionování jejich protiprávního jednání nalezneme primárně v zákoně **zákoně č. 218/2003 Sb.**, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, jenž nabyl účinnosti 1. 1. 2004.

4.1 Důsledky pro pachatele

Pokud hovoříme o kategorii dětí a mladistvých, a sankcí ukládaných za jejich provinění, i zde se setkáváme s rozdíly v přístupu k těmto jedincům. Dle zákona 218/2003 Sb., dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné. A proto, pokud se dopustí činu jinak trestného, postupuje se dle § 93 odst. 1 výše uvedeného zákona následovně tak, aby došlo k jedincově nápravě, přičemž níže uvedená opatření ukládá soud pro mládež:

„Dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, tato opatření:

- a) výchovnou povinnost,
- b) výchovné omezení,
- c) napomenutí s výstrahou,
- d) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče,
- e) dohled probačního úředníka
- f) ochrannou výchovu
- g) ochranné léčení.“ (zákon č. 218/2003 Sb., § 93).

Odpovědnost osob mladistvých upravuje § 5 výše uvedeného zákona, ve kterém se uvádí:

„Odpovědnost mladistvého, § 5

- (1) Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.
- (2) Dopustí-li se mladistvý uvedený v odstavci 1 činu jinak trestného nebo není-li z jiných zákonných důvodů trestně odpovědný, lze vůči němu použít vedle ochranných opatření (§21) obdobně postupů a opatření uplatňovaných podle tohoto zákona u dětí mladších patnácti let.“ (zákon č. 218/2003 Sb., § 5).

Dle § 10 mohou být soudem pro mládež uložena mladistvé osobě za její provinění tato opatření:

„Druhy opatření, § 10

- (1) Mladistvému lze uložit pouze tato opatření:

- a) výchovná opatření,
- b) ochranná opatření a
- c) trestní opatření.“ (Zákon 218/2003 Sb., § 10).

Dle § 9 výše uvedeného zákona se účelem opatření, která jsou ukládána mladistvým, myslí především vytvoření podmínek k tomu, aby jedinec po stránce sociálního a duševního rozvoje se zřetelem ke stupni jeho rozumového a mravního vývoje a k jeho osobnostním vlastnostem ve spojitosti i s rodinnou výchovou a s prostředím, ze kterého mladistvý pochází, byl patřičně ochráněn před škodlivými vlivy a také aby se zamezilo dalšímu páchání provinění (zákon č. 218/2003 Sb., § 9).

Výchovná opatření

Dle § 15 „při upuštění od trestního opatření nebo podmíněném upuštění od trestního opatření“ (zákon č. 218/2003 Sb., § 15), může být mladistvému jedinci uloženo výchovné opatření. Jedná se o zvláštní typ sankcí, uložené mladistvým osobám s cílem naplňovat primárně výchovný účel. Zároveň se jedná o nejmírnější typ opatření. Výchovné opatření může dle § 15 být uloženo zároveň s ochranným či trestním opatřením s cílem posílení výchovného účinku, nebo ho může soud uložit jako samostatný prvek, vzhledem k povaze případu, kdyby například nebylo vhodné působit represivně a kde je výchovné opatření postačující (zákon č. 218/2003 Sb., § 15).

Dle § 15 „výchovná opatření lze uložit nejdéle na dobu současně stanovené zkušební doby u podmíněného odsouzení nebo podmíněného odložení peněžitého opatření; jsou-li ukládána samostatně nebo vedle jiného ochranného nebo trestního opatření, lze je uložit nejdéle na dobu tří let.“ (zákon č. 218/2003 Sb., § 15).

Výchovná opatření ukládá soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce, a to pouze v případě souhlasu osoby, proti které se řízení vede, osoba zároveň může kdykoliv svůj souhlas odvolat. Ščerba a Coufalová uvádí, že v praxi je výchovné opatření ukládáno ve většině případů jako doplněk trestního opatření, je to vhodnější, protože v případě, že by bylo výchovné opatření porušeno, zákon nepředpokládá žádné právní důsledky. Pokud je však ukládáno společně s trestním opatřením, porušení výchovného opatření pak může zároveň představovat porušení trestního opatření, přičemž v tomto případě jedinci hrozí sekundární sankce, tedy může dojít k přeměně jeho trestního opatření na trestní opatření přísnější. Výše uvedené nemůžeme brát v potaz, pokud se jedná například o napomenutí s výstrahou, které samo o sobě má být pouhým varováním mladistvého jedince. Uložit mladistvému s napomenutím zároveň i trestní opatření by nebylo příliš vhodnou volbou (Ščerba, Coufalová, 2016, s. 78-79). Výchovná opatření lze v průběhu soudem pro mládež i zrušit (státním zástupcem v přípravném řízení) nebo jej změnit.

Zákon č. 218/2003 Sb., vymezuje výchovná opatření:

- a) „dohled probačního úředníka,
- b) probační program,
- c) výchovné povinnosti,
- d) výchovná omezení,
- e) napomenutí s výstrahou“ (zákon č. 218/2003 Sb., § 15).

Ochranná opatření

V případě provinění může být mladistvému uloženo ochranné opatření, které najdeme ve výše zmíněném zákonu pod § 21. Ochranné opatření se řadí vedle výchovného a trestního opatření jako donucovací prostředek státu, přičemž ochranné a trestní opatření mohou být uloženy pouze soudy pro mládež, zatímco výchovné opatření může být mladistvému uloženo již v přípravném řízení na základě rozhodnutí státního zástupce (Ščerba, Coufalová, 2016, s. 110). Mezi ochranná opatření patří ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci (nově zabránění části majetku) a ochranná výchova, přičemž hlavním cílem těchto opatření je dle § 21 odst. 1 výše zmíněného zákona především kladné působení na duševní, mravní

a sociální vývoj mladistvého jedince a dále ochrana společnosti před páčáním provinění mladistvých. Dle výše zmíněných druhů ochranných opatření je pouze ochranná výchova ukládána soudem pro mládež dle zákona č. 218/2003 Sb. a zabezpečovací detence, ochranné léčení a zabránění věci (zabránění části majetku) se ukládají dle trestního zákoníku (zákon č. 218/2003 Sb., § 21).

Dle § 22 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb.:

Ochranná výchova, § 22

Soud pro mládež může mladistvému uložit ochrannou výchovu, pokud

- a) o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině, v níž žije,
- b) dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána nebo
- c) prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy, a nepostačuje uložení výchovných opatření (Zákon 218/2003 Sb., § 22).

Ščerba a Coufalová uvádí, že smysl širokého využití ochranného léčení a zabránění věci je v tom, že jsou ukládána jak mladistvým pachatelům, dospělým jedincům, tak i v případě osob mladších patnácti let. Zabezpečovací detence je ukládána mladistvým a dospělým pachatelům a ochranná výchova pouze osobám mladším patnácti let a mladistvým, právě z toho důvodu nalezneme úpravu ochranné výchovy pouze v zákoně 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, zatímco ostatní ochranná opatření jsou upravena v trestního zákoníku (Ščerba, Coufalová, 2016, s. 110). Délka trvání ochranné výchovy je zpravidla do té doby, dokud trvá její účel nebo do určité věkové hranice, nejdéle do osmnácti let jedince (případně může být prodlouženo do devatenáctého roku). Autoři dále přirovnávají ochrannou výchovu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, jelikož v obou případech se jedná o přemístění jedince z jeho přirozeného prostředí do prostředí zařízení s přísnějším režimem (Ščerba, Coufalová, 2016, s. 116). I když účel uložení těchto dvou opatření je odlišný, některé společné znaky nelze přehlížet. „Proto i ochranná výchova bývá ze strany mladistvých vnímána, vzhledem k negativním dopadům s ní spojeným, obdobně jako nepodmíněné odnětí svobody.“ (Ščerba, Coufalová, 2016, s. 116).

Trestní opatření

Dle Ščerby a Coufalové jsou trestní opatření tím nejpřísnějším trestem, který může mladistvý pachatel dostat, přičemž ve vztahu s výchovným a ochranným opatřením zaujímají funkci podpůrnou (Ščerba, Coufalová, 2016, s. 110). Narozdíl od ochranných a výchovných opatření jsou ukládána pouze v případě, že došlo ke spáchání provinění, nikoli v případě činu jinak trestného (Ščerba, Coufalová, 2016, s. 138). Dle § 24 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, „za spáchané provinění může soud pro mládež mladistvému uložit pouze tato trestní opatření:

- a) obecně prospěšné práce,
- b) peněžitě opatření,
- c) peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu,
- d) propadnutí věci,
- e) zákaz činnosti,
- f) vyhoštění,
- g) domácí vězení,
- h) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- i) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení),
- j) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,
- k) odnětí svobody nepodmíněně.“ (zákon č. 218/2003 Sb., § 24).

Výše uvedená trestní opatření musí vzhledem k případu, osobě i poměrům mladistvého jedince napomáhat především k tomu, aby byl vytvořen předpoklad vhodných podmínek pro jeho další vývoj a zároveň nesmí být ponížena lidská důstojnost (zákon č. 218/2003 Sb., § 24). Kromě toho, že trestní sazby se u mladistvých oproti dospělým osobám snižují na polovinu, můžeme spatřit rozdíl i u výměry trestního opatření, během které se přihlíží k polehčujícím okolnostem. Dle § 25 odst. 1 výše uvedeného zákona může mladistvý jedinec využít ve svůj prospěch to, že:

- a) „úspěšně vykonal probační program nebo jiný vhodný program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého,
- b) poskytl zadostiučinění poškozenému, nahradil úplně, nebo alespoň částečně způsobenou škodu, odčinil, nebo alespoň zmírnil újmu, kterou mu způsobil,

a přičinil se o obnovení právních a společenských vztahů, které narušil svým chováním, nebo

- c) po páchání provinění se choval tak, že lze důvodně předpokládat, že se v budoucnu již trestné činnosti nedopustí.“ (zákon č. 218/2003 Sb., § 25).

4.2 Důsledky pro oběť

Důsledky kriminality však nemají dopad pouze na samotného pachatele, logicky zde spatřujeme i druhou stranu, které vznikla, avšak neprávem, díky pachateli újma. Vědní obor, který dle Válkové je možné považovat jako dílčí část kriminologie, věnující se právě obětem a jejich bio-psycho-sociálním charakteristikám, procesu viktimizace, vztahům mezi oběťmi a pachateli, odškodnění oběti a celkově role oběti u soudního procesu a prevenci viktimizace se nazývá **viktimologie**. Válková a Čírtková dále uvádí, že je třeba znát význam slova oběť a odlišovat ji od trestně procesního pojmu poškozený, ten je totiž o dost významově užší a na rozdíl od viktimologického smyslu pojmu **oběť** nepokrývá celou řadu charakteristik (Válková, Čírtková, 2012, s. 171). Válková a Musil považují za oběť většinou pouze fyzickou osobu, která byla bezprostředně dotčena trestným činem. Avšak toto striktní vymezení nám nezakazuje vztáhnout ruku v případně odškodňování či sociální pomoci i na širší okruh osob, převážně těch, které patří mezi osoby blízké oběti trestného činu, tedy následek trestného činu se jich týká zprostředkovaně (Válková, Musil, 2004, s. 139).

Pravděpodobnost a stupeň této pravděpodobnosti, že se jedinec nebo skupina stane obětí trestného činu se nazývá **viktimnost**. Dle Válkové a Čírtkové již od vzniku viktimologie můžeme dle výzkumů mapovat skutečnost, že ačkoliv trestní právo striktně odděluje osobu oběti a pachatele, realita je taková, že určitá část obětí se nevědomky a nepřímo podílí na tom, že se stanou předmětem kriminálního útoku tím, že pachatele provokují, jsou lehkomyšní nebo nezodpovědní nebo se sami dopouští jiného delikventního jednání (Válková, Čírtková, 2012, s. 172). Autoři se obrací na výzkumy, když vyzdvihují tzv. potenciální oběť a její znaky.

Válková a Čírtková tvrdí, že nepochybně existuje spojitost mezi viktimností a profesí oběti. Konkrétně policisté, hlídači, zaměstnanci věznice nebo například průvodčí mají velkou pravděpodobnost, že se stanou obětí trestných činů proti životu a zdraví. Zaměstnanci bank, prodavači na benzínových čerpadlech či v menších obchodech, taxikáři a další se řadí často mezi oběti loupeží. Věk oběti hraje též důležitou roli u viktimnosti, zejména pokud hovoříme o násilných trestných činech.

Mladí lidé se častěji ocitají v nebezpečných situacích a na nebezpečných místech, mnohem více než staří lidé (Válková, Čírtková, 2012, s. 173).

Výše uvedení autoři tvrdí, že i psychické vlastnosti mohou viktimitu výrazně ovlivnit, zejména pokud je oběť agresivní, ohrožuje jiné osoby, slovně provokuje, je lehkomyšlná, zvědavá či důvěřivá. Obětí se dále stávají jedinci patřící k různým minoritám – přistěhovalci, nábožensky odlišné menšiny, rasově nenávistní jedinci, jejichž typickým projevem chování je násilnost, urážky, agresivita. Homosexuálové či jinak odlišní jedinci se díky svým uznávaným normám mohou stát obětí. Další rizikové skupiny jsou osoby mentálně retardované, často oběti šikany, fyzického násilí aj., alkoholici a drogově závislí nebo osoby mající blízko k podsvětí – prostitutky, pasáci, členové gangů, různé kriminální živly, společníci i konkurenti těchto osob (Válková, Musil, 2004, s. 141-142).

Válková a Musil zmiňují mezinárodní výzkum mapující poznatky ohledně obětí trestné činnosti, který se nazývá International Crime Victims Surveys / ICVS. ICVS realizovalo pod záštitou United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute / UNICRY v letech 1989, 1992, 1996 a 2000, přičemž odborníci vychází především z těchto zjištění. Zprvu se účastnily pouze průmyslově vyspělé země, později se začaly přidávat země rozvojové a transformující se, včetně České republiky, při šetření v roce 2000 se již zapojovaly k průmyslově vyspělým zemím i hlavní města. Výsledky se zjišťovaly „pomocí dotazníkového šetření metodou přímého dotazování, zda se respondenti v průběhu vymezeného období stali obětí některého z jedenácti specifikovaných trestných činů proti majetku nebo proti osobě (Válková, Musil, 2004, s. 153).

Zaměříme-li se na újmu oběti způsobenou pachatelem a jeho kriminálním chováním, můžeme jej rozdělit na primární a sekundární újmu. Primární újma vyjadřuje ublížení oběti „v bezprostřední souvislosti s konkrétním trestným činem“ (Válková, Musil, 2004, s. 147), přičemž máme na mysli například odcizení financí nebo ublížení na zdraví aj. Sekundární újma či sekundární viktimizace „zahrnují veškeré vedlejší negativní důsledky spáchaného trestného činu, které nastaly až po jeho ukončení“, zde autorka uvádí příklad, kdy jedinec ztrácí zaměstnání díky invaliditě, která mu byla pachatelem způsobena, což má vliv i na rozvrat jeho rodiny a následné špatné finanční situace atd., přičemž všechny tyto skutečnosti se řadí do sekundární újmy. Pokud hovoříme o obětech z řad mládeže, může často docházet k sekundární viktimizaci, dle výzkumů odborníků se opakovaně potvrdilo, že v osobních anamnézách obětí se sami již v ranném

dětství stali obětí fyzického či sexuálního násilí (Válková, Musil, 2004, s. 148). Válková a Musil obecně konstatují, že „podle své předmětné povahy může jít o újmu na životě, na zdraví, na majetku, na psychice, na cti nebo jiných nemateriálních statcích.“ (Válková, Musil, 2004, s. 147). Z časového hlediska může újma nastat bezprostředně po trestném činu nebo se může dostavit až s postupem času a trvat může krátkodobě, ale i dlouhodobě, tj. formou celoživotních následků. Po psychické stránce se újma projevuje u některých obětí výrazněji, v případě majetkové újmy se celkem jednoduše vypočte škoda, která byla způsobena, ale psychické trauma je pro oběť o dost trýznivější a projevuje se především úzkostí, nedůvěrou k lidem, bezmocí, sebeobviňováním, lítostí aj. Vážné následky pocítují často oběti sexuálních trestných činů, které mohou jedince ovlivnit jak po psychické stránce, sociálním statusu či v pohlavním životě této oběti (Válková, Musil, 2004, s. 147). Autoři se shodují na tom, že sama viktimizace může negativně působit na chování oběti v budoucnu a dokonce tvrdí, že viktimizace může nastartovat kriminální kariéru. „Dovozují to ze zjištění, že mnoho pachatelů ve své anamnéze udává, že se v dětství a v dospívání stali oběťmi násilí, pohlavního zneužívání, znásilnění apod.“ (Válková, Musil, 2004, s. 148). Výše uvedené tvrzení je sice pravděpodobné, ale těžko prokazatelné, protože kriminogenní faktor není vždy pouze jeden, ale zpravidla jich zároveň působí několik (Válková, Musil, 2004, s. 147).

Výrazný posun dnes shledávají odborníci v různých formách odklonů, alternativních postupech a opatřeních. Uvádí se, že „naprosté většině obětí jde spíše o to, aby se jim dostalo co nejdříve, nejlépe neformální cestou, morálního i materiálního zadostiučinění.“ (Válková, 2005, s. 179). Čímž se potvrzují nepravdivé mýty o obětech, které se chtějí pachatelů za každou cenu pomstít. Vzhledem k tomu, že v dnešní době se přikláníme k tzv. restorativní (obnovující) justici, jejichž základem je „odčinění újmy způsobené protiprávním činem a obnovení deliktem narušených sociálních vztahů před formální trestně represivní reakcí“, (Válková, 2005, s. 179) můžeme zde posílit jak roli poškozeného, tak i pachatele a zabránit tak způsobem méně formálním, pro obě strany přijatelnějším řešením, a vyhnout se tak nákladným a zdlouhavým soudním řízením. Jedná se o mediační činnost. Válková a Musil však podotýkají, že zapojení oběti do takového způsobu narovnání je třeba pečlivě zvážit, aby nebyla oběť na úkor pachatele a justičních orgánů manipulována, a aby s obětí nebylo jednáno proti jejím zájmům a vůli, usnadnění práce justičním orgánům či prospěch pachatele by mohl být rizikový faktor skrývající v sobě sekundární viktimizaci oběti (Válková, Musil, 2004, s. 165).

Výše uvedený způsob narovnání však nemá působit spíše jako výhoda pro pachatele či stát, ale obětí trestné činnosti přináší viditelné úspěchy, a především přináší praktickou pomoc při odstraňování a řešení následků způsobených pachatelem trestného činu.

Ve výsledku tedy oběť od mediace očekává omluvu pachatele a finanční odškodnění, pachatel pak doufá v zastavení trestního řízení či zmírnění svého trestu (Válková, 2005, s. 180).

Výše uvedenou spolupráci oběti a pachatele vykonává Probační a mediační služba České republiky dle zákona č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně některých zákonů. Dle Válkové a Čírtkové je cílem zacházet s pachateli méně závažných trestných činů, převážně pak těch, kteří se z hlediska efektivity a ekonomické náročnosti jeví velmi problematičtí. Především se tedy zaměřují na mladistvé a mladé dospělé jedince s cílem zabránit a předcházet opakování trestné činnosti (Válková, Čírtková, 2012, s. 303). Probační a mediační služba zprostředkovává výše zmíněné mimosoudní vyjednávání a narovnání, tj. řešení konfliktu mezi obětí a pachatelem. A mimo jiné i informační servis pro soudce a státní zástupce o osobě, proti které je vedeno trestní stíhání, tj. o rodině, sociálním a pracovním prostředí (Zezulová, 2005, s. 252). Odborná činnost PMS obecně míří k naplnění tří základních cílů: Integrace pachatele, participace poškozeného a ochrana společnosti (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 197).

5 Kriminalita mládeže v praxi

5.1 Metodologie průzkumu šetření

Cílem šetření v empirické části bakalářské práce bude analyzovat příčiny a důsledky kriminality mládeže z pohledu pracovníka probační a mediační služby prostřednictvím konkrétních případů z jeho praxe. Zjištěné příčiny a důsledky se pokusím popsat a porovnat s poznatky uvedenými v teoretické části bakalářské práce.

Výzkumné otázky budou zaměřeny na nejčastěji uváděné příčiny kriminality mládeže, o kterých hovoří různí odborníci ve svých publikacích.

- První otázka, kterou pokládám jako nejpodstatnější je, zda můžeme problémy v rodině považovat jako nejčastější příčinu, která vede jedince ke kriminálnímu chování?
- Který z těchto faktorů rodiny se jeví jako nejpodstatnější při vzniku potenciální trestné činnosti?
- Jak se rodina stavěla k provinění jedince?
- Jakou roli hraje v uvedených případech škola?
- Jaké jsou nejzávažnější důsledky kriminality pro pachatele a oběť v uvedených případech?
- Je možné potvrdit hypotézu, že příčiny kriminality se jeví jako multifaktoriální a nelze přesně určit jednu konkrétní příčinu vedoucí jedince k potenciální trestné činnosti?

Ke zjištění výše uvedených otázek použiji jako výzkumnou metodu polostrukturovaný rozhovor, který bude doplněn o další návodné otázky.

Interview/ rozhovor jako výzkumná metoda

„Jestliže je primárním záměrem získání takových typů dat, jako jsou informace o názorech, postojích, záměrech, přáních, nebo jestliže se chceme dozvědět, jak daný člověk porozuměl situaci, potom bude rozhovor nenahraditelnou metodou, po které sáhne většina tazatelů.“ (Ferjenčík, 2000, s. 171).

Dle Skutila je rozhovor metodou, která si zakládá na blízké interakci mezi tazatelem a dotazovaným. A stejně tak jako každá jiná metoda má i rozhovor své výhody a nevýhody, dle Skutila se jedná zejména o:

„Výhody:

- umožňuje přímý kontakt výzkumníka se zkoumanou osobou,
- umožňuje volnost a pružnost v kladení otázek,
- umožňuje dovysvětlit otázky a zároveň požadovat dovysvětlení ze strany respondenta,
- je možné získat osobní nebo důvěrné informace,
- je možné sledovat verbální nebo neverbální reakce respondenta,
- eliminuje obtíže při psaném projevu.

Nevýhody:

- je časově náročný,
- obtížnější zaznamenávání odpovědí,
- menší soubor respondentů,
- kvalita informací závisí na kvalitě výzkumníka a kvalitě interakce mezi výzkumníkem a dotazovaným,
- možnost ovlivnění rozhovoru osobním zaujetím tazatele,
- obtížnější vyhodnocení.“ (Skutil, 2011, s. 90).

Rozhovor může být strukturovaný, nestrukturovaný nebo polostrukturovaný. Strukturovaný rozhovor je dle Skutila postaven na předem připravených otázkách a alternativních odpovědích. Jedná se o dotazník podaný ústní formou, přičemž pořadí otázek je neměnné. Z hlediska časové náročnosti je tento typ rozhovoru nejméně náročný a celkově v porovnání s ostatními typy interview bývá jednodušší. Tazatel však musí více zapracovat na přípravě takového rozhovoru (Skutil, 2011, s. 90).

Dle výše uvedeného autora, nestrukturovaný neboli volný rozhovor je založen na přirozenosti hovoru a může přinést nové a neočekávané informace.

Jedná se o dialog nad určitým tématem, kdy tazatel pouze rozhovor usměrňuje a musí mít o daném tématu dostatečný přehled, aby mohl pohotově reagovat na informace, které mu dotazovaný sděluje. Nestrukturovaný rozhovor je nejtěžší u hlediska vyhodnocování (Skutil, 2011, s. 91).

Rozhovor, který jsem použila k naplnění cíle svého šetření je interview polostrukturované, které je, dle Skutila, kompromisem mezi výše zmíněnými dvěma typy rozhovorů. Je pravděpodobně nejčastěji používaný. Tazatel má předem připravené otázky, avšak průběžně na odpovědi dotazovaného reaguje a všímá si různých podnětů z jeho strany. Může tedy získat i neočekávané informace a nedrží se pouze předem připraveného schématu polostrukturovaného rozhovoru (Skutil, 2011, s. 91).

Průzkum proběhl za pomoci pracovníka střediska Probační a mediační služby v Hradci Králové, Mgr. Jaromíra Rémiše, který mi k analýze doložil tři anonymní případy ze své praxe viz. **Příloha C**, přičemž mi současně k těmto případům poskytl bližší informace o životě jedinců před a po spáchání provinění a dále o možných příčinných faktorech, které níže uvedené chlapce mohly vézt ke kriminálnímu jednání. Pro vedení rozhovoru jsem měla předem připravené otázky viz **Příloha A**, které byly v průběhu rozhovoru doplněny o další návodné. Po analýze získaných dat prostřednictvím rozhovoru jsem si dokázala odpovědět na své předem stanovené výzkumné otázky. K zaznamenání rozhovoru jsem se souhlasem respondenta použila mobilní telefon jako nahrávací zařízení. Ukázka přepsané části rozhovoru o jednom konkrétním případě je možná ke shlédnutí v **Příloze B**.

5.2 Analýza konkrétních případů trestné činnosti mládeže

Případ Tomáše

Mladistvý sedmnáctiletý Tomáš, žijící v krajském městě a studující gymnázium byl stíhán podle § 6 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb. provinění-obecného ohrožení podle § 272 odst. 1 a odst. 3 písm. a) trestního zákona. Své provinění nedokonal a bylo ukončené ve stádiu přípravy.

Výše uvedeného provinění se měl dopustit tím, že minimálně od měsíce září 2008 do března 2009 v místě svého trvalého bydliště plánoval vražedný útok proti studentům, kteří s ním navštěvují stejnou školu. Nechal se inspirovat mediálně známými vražednými útoky proti studentům, které se uskutečnily na různých středních školách, a to především v USA, Finsku nebo Německu.

Podobný útok měl v plánu sám zrealizovat v prostorách gymnázia, které studoval, přičemž jeho cílem bylo usmrtit tímto co největší počet osob. Informace získával především použitím internetu, kde hledal podrobné informace o účincích různých výbušnin případně i dalších chemických látek, a to například dusičnanu amonného, práškového hliníku, dusičnanu draselného, hořčíku, peroxidu vodíku, kyseliny citrónové a dalších prostředků sloužících k výrobě a odpálení takové výbušniny.

Díky těmto uvedeným látkám by mohl útok úspěšně uskutečnit s co největším smrtícím účinkem. Tomáš se netajil ani na internetu, kde byl členem různých skupin s tematikou výbušnin a zbraní, kde se navíc se svým plánem i svěřil a přesně se vyjádřil kdy chce útok spáchat. Na realizaci se předem připravoval, vytvořil podrobné seznamy úkolů, které bude třeba postupně splnit, ve kterých si začal i odškrtnávat jednotlivé položky týkající se např. již vyhotoveného plánu umístění výbušnin v jednotlivých prostorách budovy gymnázia či úpravy chemikálií pro účely výroby výbušniny tím, že po provedeném úkolu zamýšlel spáchat sebevraždu. K realizaci útoku se navíc ještě opakovaně pokoušel přesvědčit i některé své spolužáky, prostřednictvím kterých dokonce chtěl natočit i videozáznam, ze kterého by se veřejnost po provedení útoku dozvěděla o motivech jeho jednání.

V první řadě mladistvý Tomáš pocházel z úplné rodiny. Jeho rodina byla navíc výborně situačně zajištěná, jeho rodiče jsou úspěšní podnikatelé a jeho starší bratr má v životě jeden úspěch za druhým. Zde se objevuje domněnka, že Tomáš nejspíš toto citové strádání ze strany obou rodičů neměl jak ani s kým řešit, a proto se na sebe pokusil upozornit takovýmto způsobem.

Pokud se zaměříme na negativní faktory působící ze strany rodiny, které na Tomáše působily nejvíce, dle mého tvrzení je Tomáš příkladem fenoménu tzv. zlaté mládeže, tedy vlivem ekonomického nadbytku měl pocit nedotknutelnosti, nudil se a hledal vzrušení za každou cenu. Dalším podstatným faktorem byla vytiženost rodičů, kteří netrávili s Tomášem žádný volný čas a tento nedostatek mu kompenzovali formou nepřiměřených materiálních statků a volnou výchovou.

K jeho provinění se rodina stavěla tak, že se ho snažila bránit, avšak v tom smyslu, aby se za žádnou cenu k ničemu nepřiznával a obhajovali ho, že čin spáchat nechtěl. Z jejich strany v začátcích docházelo spíše k maření toho, aby bylo Tomášovi pomoci ze strany odborníků.

Škola v jeho případě mohla též sehrát důležitou roli, Tomáš byl považován ve třídním kolektivu spíše za outsidera a byl úplně mimo dění. Toto mohlo být též důvodem, jak na sebe více upozornit. Učivo ve škole však zvládal s přehledem, neměl problémy se známkami.

Tomášovi v počátcích hrozil výjimečný trest, ale začal spolupracovat s PMS, svého provinění navíc litoval a měl zájem o nápravu. Ve škole došlo ke shromáždění všech osob, kterým hrozilo nebezpečí, před kterými se pokusil vysvětlit motivy svého plánovaného činu a omluvil se.

Trestní opatření mu bylo vyměřeno na dva roky a dostal tříletou podmínku. K trestnímu opatření mu byla dále ještě uložena výchovná povinnost, tedy pracoval pro školu a také prošel sociálním výcvikem. Tomáš je dodnes užitečný pro PMS, protože vystupuje na různých přednáškách a hovoří o zkušenostech z věznice. Vystudoval vysokou školu a následně pokračoval studiem IT v cizině.

Právě zde je možné pozorovat vliv rodiny na delikventní jednání mladistvého. Dobře zajištěná rodina, úspěšní rodiče i bratr, každý si žije „na svém písečku“ a Tomášovi je věnována minimální pozornost. Typický příklad rodiny, jako příčiny potenciální trestné činnosti. Máme však zde ještě další faktory, a to jeho postavení outsidera ve třídě, které mohlo mít nejspíše také vliv. Dle respondenta však v úvodu nebyl jasný motiv jeho plánovaného činu, pachatel často hlavní motiv skrývá a za motiv považuje jinou skutečnost. Později se však k Tomášově osobě vyjádřilo množství osob, což si pak PMS vše poskládá a k přibližnému pravému motivu musí dojít, aby mohli užitečně zasáhnout. Tomáš nejspíš i hledal smysl života. Je tedy možné potvrdit hypotézu, že příčiny jsou multifaktoriální.

Případ Marka

Trináctiletý Marek, žijící v krajském městě a navštěvující ZŠ byl stíhán podle § 6 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb. za provinění – znásilnění podle § 272 odst. 1 a odst. 3 písm. a) trestního zákona.

Výše uvedeného provinění se měl dopustit tím, že v dětském pokoji v bytě sousedky proti vůli poškozeného nezletilého pětiletého Jana, na jeho osobě vykonal anální pohlavní styk, a to tím způsobem, že nejprve strkal ztopořený penis do konečnicku poškozeného, po zasunutí penisu do konečnicku na poškozeném dělal kopulační pohyby.

Když se poškozený, který vzhledem ke svému věku nebyl poučen v oblasti sexuální výchovy, snažil bránit jeho jednání tím, že chtěl odejít a jednání obviněného oznámit matce, strhnul jej k sobě za triko a zakázal mu o celé události mluvit. Svým jednáním poškozenému způsobil krvácivé zranění konečnicku, čin spáchal, ač věděl, že se jedná o osobu mladší 15 let.

V první řadě Marek pocházel z rozvedené rodiny. Jeho vlastní otec spáchal sebevraždu a Markova matka si našla nového partnera. Oba jeho rodiče byli dělníci, rodina žije spíše nedostatkem než přebytkem. Zde se objevuje domněnka, že Marek mohl i přes vstup nového matčina partnera do rodiny pociťovat absenci mužského vzoru, matka tedy nemusela dostatečně zvládat zastoupení role rodiče.

Během Markova vývoje došlo k sebevraždě jeho vlastního otce, což jako sociálně patologický jev mohlo mít také vliv na jeho provinění.

Markova matka spolupracovala s PMS a snažila se pomoci, aby se její syn co nejdříve napravil. Ve škole nebyly objeveny žádné problémy se spolužáky.

Marek tedy nejspíš jednal pro ukojení pudu, který ho ovládal a využil své převahy nad malým Janem. Markovi byl měřen testosteron, v rámci přípravného řízení mu započala dobrovolná ambulantní léčba na sexuologii. Markova rodina se snažila o vyrovnání rodině poškozeného. I když Markovi hrozil vysoký trest, měl snahu o nápravu, a nakonec po přihlédnutí ke všem skutečnostem mu byl nařízen dohled probačního úředníka spolu s podmínkou. Později se vyučil a našel si partnerku.

Na otázku, zda je možné v tomto případě potvrdit multifaktoriální povahu příčin kriminality, mohou odpovědět, že ano. Zde je totiž možné přiklánět se k endogenním příčinám, které jsou odrazem Markovy osobnosti. Na jeho provinění mohly mít vliv biologické i psychologické faktory. Rodina v tomto případě taky sehrává důležitou roli z důvodu sebevraždy otce a vstupu nového matčina partnera do rodiny.

Případ Radka

Mladistvý sedmnáctiletý Radek, žijící v krajském městě a nepokračující v žádném dalším studiu po ZŠ, byl stíhán podle § 6 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb. za provinění – vraždy podle ustanovení § 140 odst. 1 a odst. 3 písm. j) trestního zákona, ukončené ve stádiu pokusu dle ustanovení § 21 odst. 1 trestního zákona a dále za znásilnění dle § 185 odst. 1,2 písm. a) trestního zákoníku.

Výše uvedeného provinění se měl dopustit tím, že v nočních hodinách na přesněji nezjištěném místě oblasti Sadů Vít. Nováka v HK, s úmyslem usmrtit, fyzicky napadl poškozenou devětadvacetiletou Boženu. Takto jednal se snahou usnadnit si vůči poškozené spáchání trestného činu, s motivem vynutit si na poškozené soulož do pochvy a konečníku. Fyzické násilí vůči poškozené spočívalo ve shození poškozené na zem, nejméně jedním úderem ruky do obličeje a dále v intenzivním několikaminutovém rdoušení oběma rukama v oblasti přední strany krku poškozené. Poté, co poškozená upadla do bezvědomí z ní stáhl kalhoty a spodní prádlo a na poškozené vykonal soulož do pochvy a konečníku, kdy do obou těchto tělesných otvorů ejakuloval. Následně tělo poškozené odtáhl do blízkých keřů, kde jí v tomto život ohrožujícím stavu ponechal, poškozená po přesně nezjištěné době nabyla vědomí, zcela obnažená od pasu dolů došla k areálu Staré nemocnice, kde požádala o pomoc, jeho jednání bylo způsobilé vést ke smrti poškozené.

Radek pocházel z rozvedené rodiny. Jeho vlastní otec měl již za sebou kriminální kariéru, přičemž si v této době spáchání Radkova provinění současně odpykával trest ve vězení. Radkova matka na jeho nápravě nijak nespolupracovala a o svého syna nejevila zájem, ve vězení ho nenavštívila. Zde je třeba podotknout, že Radek neměl oporu ze strany rodiny, výchova byla nedostatečná a jeho vzorem byl otec recidivista a chybějící role matky v rodině.

U Radka byla diagnostikována patologie v chování, proto zde PMS nemohla nijak zasáhnout. Od ranného dětství byl veden v evidenci PMS za drobné delikty, majetkovou trestnou činnost a přestupkové jednání. Jednalo se o nebezpečného jedince, který sice jevil zájem o svou nápravu a svého činu údajně litoval, ale dle znaleckého posudku bylo hned v začátcích rozhodnuto o tom, že bude odsouzen a bude dále putovat do ústavní formy léčby.

Pokud se zaměříme na školu, pak tento jedinec dokončil základní školu a dále již ve studiu nepokračoval. Po celou dobu, kdy navštěvoval ZŠ měl výchovné problémy.

Radek byl za své provinění odsouzen k šestiletému trestu a současně mu byla nařízena léčba, která v jeho případě může být i doživotní a je stále přezkoumávána. S otcem jsou nyní ve stejné věznici, ve které se vzájemně navštěvují.

Na otázku, zda je možné v tomto případě potvrdit multifaktoriální povahu příčin kriminality, mohu opět potvrdit, že ano. V tomto případě můžeme upozorovat charakteristické rysy typické pro kriminalitu mládeže, kdy Radek nebyl schopen odložit uspokojení svých potřeb a čin vykonal s nadměrnou brutalitou. Dále byl čin spáchán pod vlivem alkoholu a jeho chování mělo již od dětství epizodický charakter. Čin spáchal na náhodném místě a nijak výrazně nezpracoval ani na zahlazení stop. Na Radka silně působilo prostředí jeho rodiny, ve které se objevovaly patologické jevy již od jeho ranného dětství, čímž byla výrazně narušena jeho socializace. V tomto případě nesmíme opomenout ani viktimnost, která zde nejspíš hraje také důležitou roli. Určitá část obětí se i nevědomky nějakým způsobem zaslouží o to, že pachatele k jeho chování vyprovokuje. Poškozená Božena dle zdrojů s mladistvým Radkem údajně flirtovala, a tak mu mohla vnutit myšlenku, že o pohlavní styk jeví zájem.

Shrnutí

O všech třech výše uvedených případech jsem měla možnost hovořit s pracovníkem střediska Probační a mediační služby v Hradci Králové z oblasti mládeže. Ze své praxe mi dále poskytl informace o tom, kdo se kriminality dopouští nejčastěji, co kriminalitu mládeže doprovází, jaké jsou typické charakteristické rysy.

Dle Mgr. Rémiše nejčastěji mají deviantní jedinci vzdělávací problémy, které je provází po celou dobu studia na základní škole a často obvykle nejeví zájem o vzdělávání. ZŠ buď nedostudují nebo již nepokračují. A pokud pokračují dále, pak převážná většina střídá střední školy, tj. i několik za rok, pak i tato skutečnost naznačuje problém v jejich osobnosti, protože nikdy nic nedotáhnou dokonce.

Pachatelé pochází z velké části z rozvedených rodin. Velmi zajímavá informace je, že matky problémových jedinců jsou z převážně ochranné typy, které by nejraději za své delikventní potomky řešily všechny problémy.

Nejmladší kategorie jedinců, která se začíná dopouštět různých deliktů se objevuje již v šestém roku, z převážné většiny jsou to drobná poškození majetku či vandalismus.

Nejčastěji se problémy objevují mezi třináctým a čtrnáctým rokem, kdy se jedinci dopouští drobných krádeží, chodí za školu a začíná u nich sílit patologické chování.

V případě děvčat mi vedoucí PMS neuvedl žádný závažnější případ, se kterým by se za svou praxi setkal. Dívky se obvykle k delikventnímu chování přidají na popud svého partnera. Nejčastěji jde o majetkový charakter provinění, pseudo pohlavní zneužití, rvačky, krádeže či drogy.

V případě romských rodin je typickým rysem volná výchova dítěte již od raného dětství, které se chytá starších osob a stává se tak součástí patologických part.

Cca třetina jedinců se vzpírá a s trestem nesouhlasí, obrací se na to, že trest je neoprávněný a policie se mýlí.

Závěr

Vzhledem k současné situaci ve společnosti a její postupné proměně můžeme spatřit následky právě v chování dětí a mladistvých. K biologickým a psychickým vlastnostem jedince se současně připojí nedostačující rodinné zázemí, neúplnost rodiny, rozvody, patologie v rodinách, domácí násilí, aj. Závažné narušení socializace jedince již od ranného dětství má rozhodující vliv na jeho budoucí vývoj a chování. Příčiny tedy primárně můžeme najít hlavně v rodině, která se oproti dobám minulým výrazně změnila od základů, posunuly se sociální normy a jejich porušování je dnes na běžném pořádku. Není divu, že jedinec, který se necítí doma nejlépe pak hledá útěchu v různých formách zábavy, v partách, specifickém trávení volného času, což se vlivem nedostatečné kontroly dospělých může vymknout kontrole. Ani škola již nezaujímá dostatek respektu u rodičů a tím pádem ani u jejich potomků. Přičemž sám učitel jako autorita může zapomenout na to, jak by měl s žáky zacházet a může tak být potenciálním rizikovým faktorem také. Nesmíme opomenout ani negativní působení médií, násilí a vraždy v televizi nebo na internetu. Peníze a majetek všude kolem, které jsou pro jedince z chudší vrstvy jen těžce dosažitelné, a protože již neplatí pořekadlo - „s poctivostí nejdál dojdeš“, přiklání se tak ke krajním prostředkům pro dosažení svých cílů. Naopak i jedinci z vyšších poměrů se vlivem nudy, pocitu moci a neomezeným množstvím finančních prostředků dostávají též do styku se zákonem. Tyto a další faktory se ve vzájemném působení mohou zasloužit o to, že se jedinec jejich vlivem může stát pachatelem trestného činu.

Postupem času se změnil i přístup trestního práva k trestání mládeže. Jelikož jsou tyto osoby v procesu dospívání, snaží se s nimi zacházet opatrněji než s dospělými jedinci a zároveň klade důraz na co nejnižší dopad, který je na osobu kladen vlivem uložené sankce. Zároveň můžeme spatřit výrazný posun v různých formách odklonů, alternativních postupech a opatřeních, která jsou dětem a mladistvým ukládána. Důležitou roli hraje i oběť trestného činu. V praxi se totiž setkáváme s tzv. viktimností, tedy určitá část osob se může nevědomky a nepřímo podílet na tom, že se stane obětí trestného činu, tzn. že potenciálního pachatele k činu vyprovokuje. Vzhledem k dnešnímu systému tzv. restorativní (obnovující) justici se Probační a mediační služba ČR snaží o obnovení deliktem způsobeného sociálního vztahu mezi osobou pachatele a obětí, které přináší mnohá pozitiva.

Ve výzkumné části bakalářské práce jsem měla možnost využít konkrétních případů z praxe pracovníka Probační a mediační služby v Hradci Králové Mgr. Rémiše a zmapovat tak zjištěná data. Cílem mého šetření bylo potvrzení toho, že výše uvedení činitelé vzniku kriminálního chování působí na jedince vždy ve vzájemné interakci, tj. snaha o potvrzení multifaktoriálního přístupu, který je v dnešní době odborníky uplatňován. Přičemž u každého případu jsem si potvrdila stanovené výzkumné otázky. Příčinu patologického chování dané osoby nemůžeme hledat pouze v jednom konkrétním faktoru, ale vždy je osoba ovlivňována z více úhlů. Toto tvrzení jsem se pokusila vyhledat a popsat v konkrétních případech, které mi byly poskytnuty.

Z dostupných statistik je zjevné, že kriminalita mládeže za poslední roky, vyjma nepatrných skoků, klesá. Mnozí autoři však poukazují na to, že se kriminalita mládeže pouze přesouvá do kyber prostředí a zůstává zde prozatím spíše v latentní podobě. Jak se bude kriminalita mládeže vyvíjet v dalších letech záleží pouze na nás a na tom, v jakém prostředí necháme vyrůstat a jakou formou výchovy budeme ovlivňovat naši nastupující generaci.

Seznam použité literatury:

Odborná literatura:

DIBLÍKOVÁ, Simona, 2017. Kriminalita osob mladších 18 let. In: DIBLÍKOVÁ, Simona a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, s. 43-47. ISBN 978-80-7338-170-7.

FERJENČÍK, Ján, 2000. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál, 256 s. ISBN 80-7178-367-6.

FIRSOVÁ, Jana, 2014. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Aleš Čeněk, 215 s. ISBN 978-80-7380-521-0.

FISCHER, Slavomír, Jiří ŠKODA, 2009. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 224 s. ISBN 978-80-247-2781-3.

FISCHER, Slavomír, Jiří ŠKODA, 2014. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Praha: Grada, 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.

HOFERKOVÁ, Stanislava, 2017. Kriminalita a delikvence dětí a mládeže. In: HOFERKOVÁ, S., KRAUS, B., BĚLÍK, V. *Sociální patologie a prevence pro studenty učitelských oborů*. Univerzita Hradec Králové: Gaudeamus, s. 66. ISBN 978-80-7435-686-5.

HRONCOVÁ, Jolana, 2010. Klasifikácia sociálnopatologických javov. In: KRAUS, Blahoslav, Jolana HRONCOVÁ a kol. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, s. 11. ISBN 978-80-7435-080-1.

HRONCOVÁ, Jolana, 2010. Příčiny delikvencie a kriminality. In: KRAUS, Blahoslav, Jolana HRONCOVÁ a kol. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, s. 37-39. ISBN 978-80-7435-080-1.

HUDECOVÁ, Anna, 2010. Týranie, zneužívanie a zanedbávanie detí-sydróm CAN. In: KRAUS, Blahoslav, Jolana HRONCOVÁ a kol. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, s. 243. ISBN 978-80-7435-080-1.

HULMÁKOVÁ, Jana, 2012. Kriminalita mládeže. In: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky, 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, s. 322-338. ISBN 978-80-7400-429-2.

HULMÁKOVÁ, Jana, 2012. Stav, struktura a vývoj kriminality. In: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky, 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, s. 131-153. ISBN 978-80-7400-429-2.

KRAUS, Blahoslav, 2014. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 158 s. ISBN 978-80-7435-411-3.

KRAUS, Blahoslav, 2015. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 210 s. ISBN 978-80-7435-575-2.

KRAUS, Blahoslav, 2017. Příčiny sociálních deviací. In: HOFERKOVÁ, S., KRAUS, B., BĚLÍK, V. *Sociální patologie a prevence pro studenty učitelských oborů*. Univerzita Hradec Králové: Gaudeamus, s. 21-32. ISBN 978-80-7435-686-5.

KRAUS, Blahoslav, 2017. Sociální patologie jako vědní disciplína. In: HOFERKOVÁ, S., KRAUS, B., BĚLÍK, V. *Sociální patologie a prevence pro studenty učitelských oborů*. Univerzita Hradec Králové: Gaudeamus, s. 10-15. ISBN 978-80-7435-686-5.

KUČHTA, Josef, Jan NETÍK, 2012. Vybrané druhy kriminality a jejich specifika. In: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky, 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, s. 417-466. ISBN 978-80-7400-429-2.

MAREŠOVÁ, Alena, 2013. Trendy kriminality v České republice v roce 2012. In: MAREŠOVÁ, Alena a kol. *Analýza trendů kriminality v roce 2012*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. s. 21. ISBN 978-80-7338-136-3.

MATOUŠEK, Oldřich, Andrea MATOUŠKOVÁ, 2011. *Mládež a delikvence, 3. aktualizované vydání*. 2011. Praha: Portál, 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL, 2008. Pojem, předmět a úkoly kriminologie. In: NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie, 3. přepracované vydání*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, s. 22. ISBN 978-80-7357-377-5.

PADRNOS, Jaroslav, 2004. Multifaktoriální přístup ke zkoumání příčin poruch chování. In: SCHELLEOVÁ, Ilona a kolektiv. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, s. 34. ISBN 80-86432-82-3.

SKUTIL, Martin a kol, 2011. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, s. 256. ISBN 978-80-7367-778-7.

ŠČERBA, Filip, Bronislava COUFALOVÁ, 2016. Efektivita sankcionování mladistvých. Praha: Leges, 320 s. ISBN 978-80-7502-131-1.

VÁLKOVÁ, Helena, 2012. Vymezení předmětu kriminologie, její postavení v systému vědních oborů zabývajících se kriminalitou a vztah k trestní politice. In: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky, 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, s. 1-10. ISBN 978-80-7400-429-2

VÁLKOVÁ, Helena, Jan MUSIL, 2004. Oběť trestného činu. In: NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie, 2. přepracované vydání*. Praha: ASPI Publishing, s. 139-165. ISBN 80-7357-026-2.

VÁLKOVÁ, Helena, Ludmila ČÍRTKOVÁ, 2012. Viktimologie. In: VÁLKOVÁ, Helena, Josef KUČHTA a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky, 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, s. 171-303. ISBN 978-80-7400-429-2.

VEČERKA, Kazimír, Ivana ZOUBKOVÁ, 2004. Kriminalita mládeže a proti mládeži. In: NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie, 2. přepracované vydání*. Praha: ASPI Publishing, s. 379-396. ISBN 80-7357-026-2.

VEČERKA, Kazimír, Ivana ZOUBKOVÁ, 2008. Kriminalita mládeže a proti mládeži. In: NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie, 3. přepracované vydání*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, s. 473-475. ISBN 978-80-7357-377-5.

ZEZULOVÁ, Jana, 2004. Probační a mediační služba. In: NOVOTNÝ, Oto, Josef ZAPLETAL a kol. *Kriminologie, 2. přepracované vydání*. Praha: ASPI Publishing, s. 252. ISBN 80-7357-026-2.

ZOUBKOVÁ, Ivana, 2002. *Kontrola kriminality mládeže*. 2002. Dobrá Voda: A. Čeněk, 231 s. ISBN 80-86473-08-2.

Internetové zdroje:

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, § 5 - § 93. *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>.

Přílohy

Příloha A

Otázky do rozhovoru:

1. Povězte mi, prosím, o konkrétních případech z Vaší praxe, nastiňte mi situaci případu, čeho se jedinec dopustil?
2. Můžete mi říci něco o jedinci figurujícím v konkrétním případě? Jeho iniciály, věk, školu?
3. Jaký myslíte, že mělo jeho chování motiv?
4. Víte něco bližšího o jeho rodině? O jaký typ rodiny z hlediska funkčnosti se jednalo? Rodina úplná či neúplná? Sourozenci? Sociálně patologické jevy vyskytující se v rodině?
5. Litoval svého provinění nebo se naopak vzpíral a svou chybu neuznal?
6. Víte, jaké opatření bylo jedinci uloženo?
7. Máte informace o tom, jak proces s delikventním jedincem pokračoval? Kam ho jeho chování dovedlo? Případně, pokud víte, co dělá nyní.
8. Jak k jedinci přistupovala jeho rodina po jeho provinění? Byla spíše oporou, nebo naopak jevila nezájem, případně jak jinak k němu přistupovala?
9. Jak si jedinec vedl po stránce studia ve škole? Měl nějaké problémy ve škole? Šikana, neshody s učiteli?
10. V čem si myslíte, že je příčina jeho delikventního chování v konkrétním případě? Myslíte si, že příčina pochází z rodiny, ze školy, od vrstevníků, party, z trávení volného času, aj.?
11. S jakými příčinami se ve své praxi nejčastěji setkáváte? Co nejčastěji vede mládež k delikventnímu chování?

Příloha B

Ukázka rozhovoru s probačním úředníkem o případu Tomáše:

1. Můžete mi, prosím, nastínit situaci jednoho ze třech vybraných případů. Čeho se mladistvý dopustil (v jednoduchosti)?

„Tomáš se nechal inspirovat mediálně známými vražednými útoky proti studentům, které se uskutečnily především v USA nebo ve Finsku. Nedokázal se sice ke zbraním nebo výbušninám nijak dostat, ale protože byl velmi šikovný, dokázal si podle návodu sestrojít bombu, nálož, a následně chtěl tuto domácky vytvořenou nálož odpálit v budově školy, kterou navštěvoval a to tak, aby zabil co největší počet lidí. S tím, že na závěr toho měl připravený medailonek (video), ve kterém zdůvodňoval, proč daný čin provedl. Bylo to zastaveno ve stádiu pokusu“

2. Jak se podařilo jeho čin zachytit ve stádiu pokusu?

„On se tím netajil, byl součástí internetové skupiny, která se výbušninami nějakým způsobem zabývá, v podstatě řekl ano, já to teď udělám, upřesnil konkrétní datum.“

3. Jak jste přišel do kontaktu s Tomášem?

„První kontakt s ním jsem měl ve věznici, potom, co byl vzat do vazby, kdy státní zástupce zvažoval jeho propuštění a vazbu mu tak nahradit dohledem probačního úředníka. Takže jsme probrali, zda ano a za jakých podmínek, lze nebo nelze. Pak jsme začali na jeho případě pracovat.“

4. Jaký myslíte, že mělo jeho chování motiv?

„Málo kdy zazní zcela jasný motiv, převážně pak u takových to závažnějších případů. Přirozeností toho člověka je to nějakým způsobem omlouvat, kamuflovat pravý motiv. Takže někdy spíš k tomu docházím podle svých domněnek, nebo podle signálů, které jsou z jeho chování zřejmé, a tím, že se všemi jedinci jsem pracoval delší dobu, tak se potom ten obrázek nějak poskládá. Potom například i kurátor k tomu řekne nějaký názor. V případě Tomáše to bylo nejspíš o hledání smyslu života.“

5. Víte něco bližšího o jeho rodině? O jaký typ rodiny z hlediska funkčnosti se jednalo (funkční, afunkční, dysfunkční), úplná x neúplná rodina? Sourozenci? Sociálně patologické jevy vyskytující se v rodině?

„on pocházel z úplné rodiny, výborně situačně zajištěné rodiny, jeho rodiče byli podnikatelé, takže netrpěl nějakou nouzí, ale nejspíš tou citovou ano. Takže Tomáš po této stránce strádal, rodina o něho nejevila výrazný zájem, každý si žil svůj příběh, netrávili společný čas pohromadě. Navíc měl velmi úspěšného bratra. Takže se mu to nejspíš všechno sešlo, a vzhledem k tomu věku atd. to neuměl řešit jinak anebo to ani neměl s kým řešit jinak.“

6. Litoval svého provinění?

„ano, litoval toho, využili jsme spoustu možností, co zákon 218 umožňuje, proběhlo velké setkání ve škole, kde se snažil vysvětlit jim svůj motiv. Škola dostala prostor mu také sdělit, jaké obavy z toho měli. Uzavřela se nějaká dohoda, že bude dobrovolně dělat pro školu něco navíc, aby dokázal, že toho lituje. Absolvoval program sociálního výcviku, fakt se snažil“

7. Víte, jaké opatření bylo jedinci uloženo? / Máte informace o tom, jak proces s delikventním jedincem pokračoval? Kam ho jeho chování dovedlo? Případně, pokud víte, co dělá nyní.

„Byť mu hrozil i výjimečný trest, což je u mladistvých 10 let, tak on dostal podmínku s dohledem, výměra trestu byla dvouletá, a podmínka byla tříletá, plus dostal výchovnou povinnost, obecně prospěšnou činnost, pro školu nějakým způsobem pracoval. A pokračoval v programu sociálního výcviku, který mu započal už před soudem, takže aby ho dokončil a pokračoval v tom dál. Ano, informace o něm konkrétně mám do dnes, využil jsem ho tím, že on měl zkušenost s věznicí, tak jsem ho bral i na nějaké přednášky, takže on odmaturoval, což stihl ještě během dohledu. Následně vystudoval vysokou školu, dokonce pak studoval ještě v cizině.“

8. Jak k jedinci přistupovala jeho rodina po jeho provinění? Byla spíše oporou, nebo naopak jevila nezáměr, případně jak jinak k němu přistupovala?

„Oni ho bránili v tom směru, že on to udělat nechtěl, takže trochu hatili to, že on se chtěl napravit a něco dělat a rodiče spíše šli proti tomu, aby to nedělal a aby se nepřiznával. Spíše mařili jeho nápravu. Během toho dohledu pak se snažili jezdit na dovolené, otec ho pak bral s sebou o víkendech na různé záliby, kterým se i dříve věnoval a kam Tomáše nikdy nebral. Takže to rodině docela pomohlo.“

9. Jak si jedinec vedl po stránce studia ve škole? Měl nějaké problémy ve škole? Šíkana, neshody s učiteli?

„on byl vždy, převážně v té době provinění outsider, neměl problémy s učivem, byl chytrý kluk, takže učení zvládal v pohodě, on byl vždycky spíše mimo to dění ve třídě.“

Příloha C

Usnesení případu Radka

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY
Krajské ředitelství policie Královéhradeckého kraje
Odbor obecné kriminality SKPV

Ulrichovo náměstí 810, 501 01 Hradec Králové

Č. j.KRPB-55147-86/TC-2013-050070

PROBAČNÍ A MEDIÁČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY STŘEDISKO 800 - HRADEC KRÁLOVÉ	
Č. j.:	
Došlo:	14 -06- 2013
Počet příloh:	
Vyřizuje:	Hradec Králové 11. června 2013

Počet listů: 3

USNESENÍ

Policejní orgán Krajského ředitelství policie Královéhradeckého kraje, Odboru obecné kriminality SKPV Hradec Králové rozhodl takto:

Podle ust. § 160 odst. 1 trestního řádu, za použití § 6 odst.1 zákona č.218/2003 Sb., se zahajuje trestní stíhání mladistvého:

ml. Radek , nar. 30.07.1996 v Pardubicích, trv. bytem
Pardubický kraj,

jako obviněného ze spáchání provinění:

- **vražda** dle ust. § 140 odst. 1,3 písm. j) trestního zákoníku, ukončený ve stádiu **pokus**u dle ust. § 21 odst. 1 trestního zákoníku,
- **znásilnění** dle ust. § 185 odst. 1,2 písm. a) trestního zákoníku,

kterých se měl dopustit tím, že

dne 6.6.2013 v přesněji neustanovené době od 01:40 hodin do 03:55 hodin na přesněji nezjištěném místě v ul. U Kavalíru, oblast Sadů Vít. Nováka, Hradec Králové, Královéhradecký kraj, s úmyslem usmrtit, fyzicky napadl poškozenou **Boženu** , nar. 06.08.1984 v Rimavské Sobotě, Slovenská republika, trv. bytem **Hradec Králové, Královéhradecký kraj**, kdy takto jednal se snahou usnadnit si vůči poškozené spáchání jiného trestného činu, tedy s motivem vynutit si na poškozené soulož do pochvy a konečnicku, fyzické násilí vůči poškozené spočívalo ve shoení poškozené na zem, nejméně jednom úderu ruky do obličeje a dále v intenzivním několika minutovém rdoušení oběma rukama v oblasti přední strany krku poškozené, poté, co poškozená upadla do bezvědomí z ní stáhl kalhoty a kalhotky a na poškozené vykonal soulož do pochvy a konečnicku, kdy do obou těchto tělesných otvorů ejakuloval, následně tělo poškozené odtáhl do blízkých keřků, kde jí v tomto život ohrožujícím stavu ponechal, poškozená po přesně nezjištěné době nabyla vědomí, zcela obnažená od pasu dolů došla k areálu "Staré nemocnice", v ul. Nezvalova, Hradec Králové, kde požádala o pomoc oznamovatelku Věru Tomasovou, nar. 21.2.1953, jeho jednání bylo způsobilé vést ke smrti poškozené.

Usnesení případu Marka

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY
Krajské ředitelství policie Královéhradeckého kraje
ODBOR OBECNÉ KRIMINALITY
ULRICHOVO NÁMĚSTÍ 810
501 01 HRADEC KRÁLOVÉ

KZV 4/2010

KS2 HK
Mgr. Šimák
1. / 15
101

Č. j. KRPB-24860-14/TC-2009-050070

Hradec Králové 5. ledna 2010

Doslo 28-11-2009
1 vyhotoveno
počet příloh 2/4

Počet listů: 2
Estrum: -
KZV -
KZI -
KZn 806/2010
KZZ -
KZO -

do 1. 2010

USNESENÍ

Policejní orgán Odbor obecné kriminality Hradec Králové Krajského ředitelství policie Královéhradeckého kraje rozhodl takto:

Podle ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu, za použití § 6 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., se zahajuje trestní stíhání mladistvého

Marka, **MARKA**,
nar. 03.12.1993 v CHLUMEC NAD CIDLINOU, trv. bytem , 504 01 NOVÝ BYDŽOV,

jako obviněného ze spáchání provinění

- **znásilnění**

dle ustanovení § 241 odst. 1,3 písm. b) tr. zákona (platného do 31.12.2009)

kterého se měl dopustit tím, že

- dne 22.12.2009 v době od 11:00 do 12:00 hod v Novém Bydžově, ul.
v dětském pokoji bytu majitelky Heleny (roz.), nar. 17.08.1970
v HOŘICE, trv. bytem 04 01 NOVÝ BYDŽOV, proti vůli poškozeného
nezletilého Jana , nar. 18.12.2004 v JIČÍN, trv. bytem , 504 01
NOVÝ BYDŽOV, na jeho osobě vykonal anální pohlavní styk a to tím způsobem, že mu nejprve
strakal svůj ztopořený penis do konečnicku poškozeného, po zasunutí penisu do konečnicku na
poškozeném děla kopulační pohyby a když se poškozený, který vzhledem ke svému věku nebyl
poučen v oblasti sexuální výchovy snažil bránit jeho jednání tím, že chtěl odejít a jednání
obviněného oznámit matce, strhnul jej k sobě za triko a zakázal mu o celé události mluvit, svým
jednáním poškozenému způsobil krvácivé zranění konečnicku, čin spáchal ač věděl, že se jedná o
osobu mladší patnáct let.

Odůvodnění

Dne 28. prosince 2009 zahájil policejní orgán PČR ÚO SKPV Hradec Králové úkony tr.
řízení ve smyslu § 158 odst. 3 tr. řádu ve věci podezření ze spáchání provinění dle § 242 odst. 1 tr.
zákonu, kterého se dne 22.12.2009 v době od 11:00 do 12.00 hod v Novém Bydžově, ul.
na osobě nezl. pošk. Jana (generalie shora), měl dopustit ml. Marek
(generalie shora) způsobem popsáním ve výroku tohoto usnesení. Vě věci byly

Usnesení případu Tomáše

27V 49/2009

-1-

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY
ÚTVAR PRO ODHALOVÁNÍ ORGANIZOVANÉHO ZLOČINU
SLUŽBY KRIMINÁLNÍ POLICIE A VYŠETŘOVÁNÍ

Expozitura Hradec Králové
Ulrichovo nám. 810, 501 01 Hradec Králové, tel. 974 520 617, fax 974 520 618

Čj: UOOZ-31/TČ-2009-35-E4

Hradec Králové 20. března 2009

U S N E S E N Í

Podle § 160 odst. 1 tr. řádu z a h a j u j í trestní stíhání a zároveň trestně stíhám jako obviněného

ml. Tomáš v nar. 17.9.1991/3326 Chlumeck nad Cidlinou, trvale bytem část 6 okr. Hradec Králové, student Gymnázia Nový Bydžov,

pro podle § 6 odst. 1 zák. č. 218/2003 Sb. provinění obecné ohrožení podle § 179 odst. 1, odst. 3 písm. a) trestního zákona, nedokonané, ukončené ve stádiu přípravy podle § 7 odst. 1 trestního zákona,

kterého se měl dopustit tím, že minimálně od měsíce září 2008 do současné doby v místě trvalého bydliště v obci 26, na základě inspirace z mediálně známých vražedných útoků proti studentům na různých středních školách, především v USA, Finsku a SRN, v úmyslu takový obdobný útok sám zrealizovat v prostorách budovy Gymnázia v Novém Bydžově, případně v prostorách jídelny SOU a SOŠ na Revoluční třídě v Novém Bydžově a usmrtit tím co největší počet osob, si zejména za použití internetu začal opatřovat informace o účincích různých výbušnin a po jejich vyhodnocení i konkrétní různé chemické látky (nejméně dusičnan amonný, práškový hliník, dusičnan draselný, hořčík, peroxid vodíku, kyselinu citrónovou a pevný líh) a další prostředky sloužící k výrobě a odpálení takové výbušniny, prostřednictvím které by mohl zamýšlený útok úspěšně uskutečnit s pokud možno co největším smrtícím účinkem, a proto se také na jeho realizaci předem připravoval dále i tím, že si vytvořil podrobné seznamy úkolů, které bude třeba postupně splnit, ve kterých si již začal i odškrtnávat jednotlivé položky týkající se např. již vyhotoveného plánu umístění výbušnin v jednotlivých prostorách budovy Gymnázia v Novém Bydžově a nákupu a úpravy chemikálií pro účely výroby výbušniny s tím, že po provedeném útoku zamýšlel spáchat sebevraždu, přičemž k realizaci zamýšleného útoku se pokoušel opakovaně přesvědčit i některé své spolužáky, prostřednictvím kterých dokonce chtěl i natočit videozáznam, ze kterého by se veřejnost po provedení útoku dozvěděla o motivech jeho jednání.

O d ů v o d n ě n í

Dne 19.3.2009 byly v souladu s ustanovením § 158/3 tr. řádu zahájeny úkony trestního ve věci podezření ze spáchání trestného činu obecné ohrožení podle § 179 odst. 1, odst. 3 písm. a) trestního zákona ve stádiu přípravy podle § 7 odst. 1 trestního zákona, kterého se měl výše popsaným jednáním dopustit ml. Tomáš v Následným šetřením, zejména vytěžením studentů Gymnázia v Novém Bydžově a důkazními prostředky získanými provedenou domovní prohlídkou v místě trvalého bydliště obviněného byly zjištěny skutečnosti, které důvodně nasvědčují tomu, že se obviněný ml. Tomáš v dopustil jednání, pro které